

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A reformáció emléknapjára.

Ismét nagy ünnepre készül a protestáns világ, arra, hogy folyó hó 31-én megünnepelje 1517. október 31-ének, mint a reformáció születésnapjának emlékezetét. Nagy nap az, melyet az Ur rendelt, örvendezzünk és vigadjunk azon. A világtörténelem lapjaira ragyogó betűkkel van fölírva annak a napnak emlékezete, mikor a wittenbergi egyszerű barát oda ment e város vártemplomának ajtajához s ki szegezte arra a maga 95 tételét, hogy annak a kalapács-ütésnek a hangja rázza meg e földön a sziveket és a lelkeket; hogy legyen az zengő kiáltással, zúgó zivatarrá, gondolatot, érzelmeket, eszmét, meggyőződést átjáró erővé, világhatalommá, az ég és föld kegyelmi ajándékainak eszközlőjévé.

Reformáció, te nagy és te szent gondolat, méltó vagy te arra, hogy újra és újra foglalkozzunk veled; a legkülönbözőbb szempontokból vizsgálgatván, fejtsük ki a te lényegi erődöt s mutogassuk nagy hatalmadat.

Mondjuk el mindenekelőtt azt, hogy ha igaz reformációt akarunk, azzal kell azt kezdenünk, hogy reformáljuk saját sziveinket és életünket, szorosán megtartván Krisztus parancsolatait. A reformációnak mindennemű külső szerkezete és alakjai, bármilyen jók legyenek is azok különben, nagyon csekély értékkel bírnak ránk nézve, szívünknek e belső reformációja nélkül. A bádóg, vagy ólom, vagy bármely durvább anyagu fém, bármilyen jó olvasztóba vettetik is, és bármilyen elegáns formájúvá alakíttatik is át, mégis csak bádóg vagy ólom marad, ugyanaz a fém, a mi azelőtt volt. Az ezüst is, míg meg nem tisztítatik a bele elegyített durva anyagoktól, nem bír kellő értékkel az emberek előtt, s nem is üttetik rá az ezüstkém pecsétje, míg ki nem tisztítatik. Nekünk belülről kell reformáltatnunk, a tűznek a lelkével, égető tűznek a

lelkével, mely tisztítson ki szívünkben minden oda nem való anyagot és minden romlást s finomítson át minket aranyokká és ezüstökké s csak ekkor fogunk mi igazi reformációhoz jutni, addig pedig nem.

Ha egy órának részei elromlanak, mit sem használunk mi azzal, ha minduntalan igazítgatjuk annak mutatóját: mindig csak rossz marad az az óra. El kell hát azt vinned mesteréhez, az óráshoz, hogy benső gépezetét igazítsa meg; épen így semmi haszna nincs egy bűnös emberre nézve, ha egyszer-egyszer egy kis reformációt akar behozni külső magaviseletébe, mert hát szívének megújulásáért is imádkoznia kell. Az angolok nagy hitészónoka, Spurgeon, egyik egyházi beszédében következőleg elmélkedik:

„Különböző módjai vannak annak, hogy miképen kezeljük a betegségeket. Egy valakinek súlyos betegsége támad, s testének külső részein tör az elő. Elmegy betegségével egy kuruzslóhoz, ki valamely kenetet ad neki, melyet külsőleg kell alkalmaznia, hogy meggyógyuljon a seb, s tűnjenek el a testet elundorított fekélyek; a beteg ekkor boldog ezzel a gyógykezeléssel, s ki őt meggyógyítja, mindenfelé mint ügyes orvost ajánlgatja azt. Ámde újra beteggé lesz és pedig komoly nagy beteggé, s nem tudja már hogy mit csináljon, „Óh hát, gondolja magában, talán tévedtem valamiben?“ Hivatok egy más, egy igazi orvost!“ S mikor eljő az igazi orvos, s a betegség külső jelei után kérdezősködik, és hallja, hogy a bőrön volt a betegség s megvizsgálja a használt orvosságokat, így fog az az orvos beszélni: „a betegség befelé hajtott, rossz uton járt hát ön, s betegségének jelei nagyon veszélyesek; úgy hogy ön meg fog halni, mert hiszen sokkal jobban volt az úgy, hogy az a betegség kijött a külső testre, mint hogy ott lappangott a szervezet bensejében. Ha betegsége van valakinek, vesse az ásót annak gyökerére s ne gallyai-

val foglalkozzék. Nem a bőrnek elrútulása az ijesztő jelenség, hanem az a vér-mérgezés, mely azt okozta.“ Ekkor hozzá fog az orvos az igazi nagy betegség kezeléséhez. Hasonlóképen ti is, kedves barátaim, csak foldozgatjátok lelketek sebeit, a betegségnek e külső kitörését, mikor csak külső reformációra törekedtek. Ujjá kell nektek születnetek, ez a bűn belpoklosságának egyedüli orvossága.“

Egy másik angol egyházi író Baxter pedig, kinek „Reformed Pastor“ című könyvét honfitársai a biblia mellé szeretik helyezni, a nemzeti reformációról így elmélkedik: „Nem törvények és rendeletek azok, a mik minket reformálni fognak, ha az emberek nem jók és ha a reformáció nem otthon kezdődik. Ha a gyermekek bűnösen kerülnek ki szüleik kezéből, ilyenek maradnak ok az iskolákban s majd azután minden általok elnyert hivatalban is, mindenüve magokkal hozván neveltetésöknek gyümölcsét. Mikor egyes urak gyermekeiket csak vadászni és kártyázni tanítatják, és arra nevelik, hogy nevéssék ki az istenfélőt, micsoda hatóságok, és micsoda parlamentek, és micsoda kormány, és micsoda állam fog az lenni, a mikor mindeket ilyen emberek vezetnek? Némely gonosz és meggondolatlan emberek mindezekért a lelkészekre akarják sütni a gyalázat bélyegét, s őket okolják azért, hogy oly sokféle tudatlan és bűnös ember van a földön, mintha bizony egy

ember elvégezhetné sok száznak a dolgát. Kérlek titeket, kik tanítók és szülők vagytok, szabadítsátok meg a lelkészeket ezektől az igaztalan vádaktól, valamint az egyházat is a reája háramló gyanutól és zavartól. Hát nincsen a lelkészeknek elég sok tenni valójok? Óh vajha tudnátok meg, hogy mennyi minden teher fekszik ő rajtok! És ha azok mellett a gyülekezetben minden tanítónak és szülőnek munkáját reá akarjátok vetni, hiszitek valóban, hogy ok azt jól el tudnák végezni? Csak egy háznak az építésénél is hányféle munkásra van szükség?! És ha mind ezek egy emberre vetnék át a terhet és maguk semmit sem dolgoznának, könnyen elképzelhetitek, hogy milyen munka volna ez. Ha egy iskolában három vagy négyszáz tanuló közt három van négy tanító van, és az alsóbb osztályok tanítói teljesen tanítatlanul küldenék föl növendékeiket a felsőbb osztályokba, ugy a mint ok kapták kézbe e gyermekeket, milyen hitvány és haszontalan munka volna ez?! Épen így van az itt is; az egyház és az állam reformálása és boldogá tétele felé, a gyermekek jó nevelése útján kell első sorban törekedni; és ez legnagyobb részben a ti dolgotok; és ha ezt nem végezték el s a lelkészek elé durván, tudatlanul s bűneikben megkeményedve jönnek föl a gyermekek, ugyan mire mehet ezekkel a lelkész? Mig ellenben, ha a vallás elveiben, Isten tiszteletének gyakorlásában nevelve, és

TÁRCA.

Halottak napján.

Kedvesének sirhalmához

Megyen most az egész világ...
És a néma sirhalmokon
Lobog a sok gyertyavilág.

Nézegetik, bírálgatják:

Ki világít vajjon szebben?
Amde fájó könnyecskéket
Nem látsz — alig egy pár szemben

A legtöbb csak bámul... beszél...
S nem gondol holt kedvesére...
Elég, hogyha égő gyertyát
Rakogtat a keresztjére.

De ni! ott egy árva gyermek
Nem világít a sir felett,
Nincsen gyertya... nincs koszoru...
Nincsen pénz s így nincs kegyelet.

Pedig láng ég a szívében...
— Szeretnek tiszta fénye —

S a kegyelet ottan ragyog
Könytől ázott két szemébe!

Nem ér semmit, hisz' a világ
Csak a pompát látja... nézi,
Gyertyafénnyel mutassa ki
Ha szívében a bút érzi.

* * *

Kialudtak már a lángok,
A sötétség elérkezett...
S a lángokkal hejh! sok szívből
Aludt el az emlékezet.

De a halottak napjakor
Az is a temetőt járja,
Az is világít a síron:
Ki egy hosszú éven által
Rá se' gondolt halotjára.

ifj. Szabó János.

ADATOK,

a berettyó szent-mártoni ev. ref. egyház történetéből.
Berettyó-Szent-Márton község fekszik Biharmegyében. A Berettyó folyó balpartján, Berettyó-Ujfalu, Váncsod, Mező-Sas, Furta, Zsáka és Bakonszeg községek szomszédságában.

már ifjúságokban Isten félelmére tanítva jönnek föl, óh milyen bátorításul szolgál ez a lelkészekre nézve! És mily szépen halad ekkor kezeinkben a munka! Komolyan mondom, hogy úgy az egyházban, mint az államban minden nyomoruságnak és reformátlanságnak az oka a gyermekek szentül nevelésének hiányában rejlik. Sokan ebben vagy abban a fogyatkozásban keresik az okot, pedig hát egynek sincs olyan nagy jelentősége, mint a gyermekek vallásos nevelése hiányának. Mivé kell egy olyan iskolának lennie, a melyben, mint mondtam, mindennek a legnagyobb mértékben durván neveltetnek föl? Milyen házat lehet ottan építeni, hol a kőművesek kezébe téglá helyett agyagot nyujtanak? Milyen államot lehet ott várni, hol a rendőrök és a bírák minden terhet a királyra és az országgyűlésre raknának át! Épen így, milyen egyházat lehet várni ott, hol a gyülekezetben élő szülék és a tanítók minden ö kötelességüket a lelkészekre akarnák háritani!

Kérlek titeket, kik szülék vagytok, nézzétek meg azt is, hogy mily kitünő előnyökkel rendelkeztek ti minden mások fölött gyermekeitek megmentésében. Ők mint fiatalok, gyöngédek és hajlíthatók vannak kezeitek alatt, s a lelkészek elé már csak akkor kerülnek, mikor öregebbekké és megállapodottabbakká lettek, s a kik úgy gondolják, hogy ök már nagyon is jók arra, hogy katechizáltassanak és nagyon öregek arra, hogy

taníttassanak. Nektek csak egy gallyat kell meghajtanotok, de nekünk egy erős tölgyet. Nektek csak a bűn gyöngé plántáit kell fölszaggatnotok, míg nekünk mélyen meggyökerezett vétkekkel kell bajlódnunk. A gyermekek lelkiösmeretét nem perzselték még föl annyira a vétkezés megszo-kása és a kegyelemnek való hosszú ellenállás, mint a hogy ez a felnöttek lelkiösmeretével történik. Nektek lágy és puha földben kell szántogatnotok, nekünk pedig kemény és köves úton, melyeket sok éven keresztül folytatott gonoszkodásokkal tapostak meg; míg a gyermekek fiatalok, olyan az ö értelmök, mint egy iv fehér papir, a melyen semmi sincsen írva, melyre tehát azt írhatjátok, a mit akartok; de ha felnöttek a bűnben, olyanok lesznek, mint ugyanaz a papir, teleírva minden csalárdsággal, mely ismét mind letörlendő róla és helyette igazság irandó reá. És mennyire nehéz munka ez! Nekünk megke-ményedett sziveket kell ütnünk, mint a kovácsnak az ütöt az ö kalapácsával; és azok a kemény szivek nem érzik a mi ütéseinket. Beszélhetünk nekik a halálról és az ítéletről, a mennyről és a pokolról, és ök csak úgy hallgatják szavainkat, mintha aludnának vagy halottak volnának. Nektek a lágy anyagot kell kiformalnotok, nekünk pedig a kemény kiégetett téglákat. Elöttek akkor állanak gyermekeitek, mielőtt elötélettel és hamis fogalmakkal volnának az igazság iránt; de nekünk akkor kell tanítanunk öket, mikor már

Keletkezése a XIII. század végére tehető. Pray a 140. lapon, művében azt írja, hogy a Kórógy faluhoz közel fekvő Szent-Márton faluból Jakab pap a XIV. század elején a pápa részére 4 garast fizetett.* Keletkezésekor a lakosok *Márton* nevű püspököt választották a falu védszentjéül. Innen *Szt.-Márton* neve E néven volt ismeretes sok ideig, miglen a Biharvármegyében fekvő többi *Szt.-Márton* községektől megkülönböztetésül *Berettyó* előnévvel ruháztatott fel.

Hogy a megtisztított vallás-tudományt mikor vette be, pontosan meghatározni nem tudom? Minthogy azonban a mai többnyire református vallású lakosok I. István király alatt Németországból hazánkba jött Hunth Pázmány Mihály leányági utódainak tartják magukat és okmányokkal is igazolják; és mert Róbert Károly 1319-ben Hunth Pázmány Györgynek adományozta *Szt.-Márton*t, és végül mert úgy *Szt.-Márton*, mint az abba később elpusztult s beolvadt helységek, mint Kórógy, Ujlak, Szomajom, Boleh és *Szt.-Dienes* — ma már puszták — a Pázmány családai voltak; kétséget kizárólag a Pázmány család református hitre térésében van kezdete kicsiny református egyházunknak.

Midőn a Pázmány család egy része Péter esztergomi érsek hatása és rábeszélése folytán, mint megannyi főrangú család is rekatholizált s a róm. kath. főpapság a bécsi békében biztosított szabad vallásgyakorlat ellenére hozzáfogott a protestánsok erőszakos

rekatholizálásához, a protestánsok védelmére fegyvert fogó Bethlen Gábor erdélyi fejedelem „*Pázmány György javait elkobozta s hiveinek adományozta.*” (Nagy Iván IV. 174. lap.)

Nem vette hát tekintetbe a fejedelem Bathori Zsigmond elődének 1594. dec. 9-ről kelt adomány levelét, melyben Pázmán György és Gáspár az elődeinek nevezetesen Pázmán András, Mihály és Péternek Mátyás király által 1465-ben ujlak adományozott, Pázmán, Panasz, Ujhely, Zomajom, Pacz, Pósa, Som, Somogy, Berettyó-Szt.-Márton, Berettyó-Ujhely, (ma Ujfalu) és Géres birtokaikban megerősítetnek.

Hogy azonban Bethlen Gábor hivei nem sokáig birhatták *Szt.-Márton*t, bizonyítja Tecz István plenipoten-tariusnak 1647-ből Balogh Lászlóhoz intézett levele, melyben a jószágtermés eredményét írja le. Balogh László, Balogh Ferencnek Pázmán Borbálától való fia volt s így a Pázmán család 1747-ben ismét birtokos *Szt.-Márton*ban. Ezt bizonyítja továbbá Gróf Panasz Pázmán Miklós levele is, mely az öreg könyv 455. lapján van. (A Pázmán családra vonatkozó régi okiratok másolatait tartalmazó könyv „*Öreg könyvnek*” nevezetik s a ref. lelkészi hi atnál van letéve őrizés végett. Egész iv alakban tartalmaz 1960 lapot) s így hangzik: „*En Gróf Panasz Pázmán Miklós császár Urunk Eő Felsege Tanácsa és Komornyikja, adom tudára mindeneknek a kiknek illik, hogy en Nemzetes és Vitéz Szoboszlaj Lukács Uramat hagytam és rendeltem Biharvármegyében levő minden Jószágimnak Ple-*

* Osváth Pál Sárréti járás leírása.

sokáig éltek azok között, ki gúnyolták az Isten félelmét és arra tanították őket, hogy ostobaság az Isten útainak keresése. A megszokás nem hálozta még körül és nem vette rá kicsinyeinket az Istennel ellenkező irányok követésére, de a régi bünösökről maga az Ur mondá: „Ha elváltoztathatja a szerezsen az ő bőrét és a párdac az ő tarkaságát, ti is jót cselekedhettek, holott a gonosz cselekedetet megszoktátok.“ Vajjon nem tesz-e az egész világ tapasztalata bizonyágot előttem a nevelés hatalmáról? Mi más teszi a zsidóknak minden gyermekét zsidókká és a törökök minden gyermekét mohamedánokká és a keresztyének gyermekeit keresztyénekké? És mi más eszközli azt, hogy minden vallás, vagy felekezet gyermekei szüleiket kövessék vallásukban és istentiszteleti szokásaikban? Nos hát milyen nagy előny az reátok nézve, hogy mindezt felhasználhatjátok boldogságuk előmozdítására, és mindezzel erősen védhetitek őket a bünök ellen, mert különben a sátán tenné meg ezt, a mikor ő keritené hatalmába a gyermekben élő mindazokat az erőket, melyeket különben Krisztus használhat föl.“

Imé így elmélkedik két angol hittudós az egyénnek és a nemzetnek belső reformációjáról. Hosszu idézet volt, főként az utóbbi, de mert régen kijegyeztem azt tanulmányaim közé, föl akartam ez alkalmat használni közzétételére.

De térjünk is már át arra a reformációra,

a melynek emlékét f. h. 31-én ünnepeljük 384 esztendővel azután is, mikor Luther bátor szava fölzendült a sötét kietlenben s világosságot árasztott szét e föld minden határain.

Nincs most szándékomban beszélni a reformációnak elveiről, a melyekben oly éles elentétbe helyezkedett a tévedő anyaegyházzal; nem fejtegetem tehát, hogy mit tesz az, ha szerinte a szentírások képezik a hitnek és az életnek egyedüli normáját; ha szerinte az egyéni meggyőződés elve lelkünknek egyik legnagyobb birtoka; és ha szerinte Krisztus a mi egyetlen közbenjárónk és papunk, a ki által minden embernek szabad hozzájárulása van Istenhez; nem beszélek a reformációnak a pápai bünbocsátó levelek elleni hadüzenéséről, sem arról, hogy a szentek és a képek imadásának rombadöntése, a búcsújáró helyek hatályos volta hitének, a fülbegyónás sok bünre vezető szokásának megszüntetése által mennyi babonától tisztította az meg a levegő eget; sem azt nem fejtegetem, hogy az istentisztelet megtisztításához mennyivel hozzájárult a reformáció, mikor minden nép számára, minden nép nyelvén megszerelte a jogot, hogy Istennel azon beszélhessen a gyarló ember, — mindezekről nem beszélek hát most, csak is azt mondom el, hogy mily igaztalan az a vád, melylyel egyesek a reformációt illették, azt mondván, hogy úgy zavarta az föl a világnak rendjét, hogy semmi jót sem adott, csak

nipotentiáriussának, ugymint Berettyó-Mellyéki Szent-Mártonnak, Panasznak, Tóthteleknek, Somogynak, Pósanak, Somnak, Buzásdnak, S.-Gyula mellett levő Degény Portiónak, mely Széchényi Judith Asszonyom néném halálával reám szállott 's el sem idegenithette tőlem és a Berettyó mellett másutt is való *puszta Helyeimnek*, tudniillik Ujlaknak, Somajomnak, Vekerdnek és ha mi több Pázmán Józsiágoknak ép és puszta helyei találatnának, azoknak is tettem és rendeltem, a mint Fellyebb is irtam, megnevezett Nemzetes és Vitéz Szoboszlaj Lukács uramat Plenipotentiáriussának, úgy hogy hódoltassa vissza hozzám és adóztassa mint saját Józsiágomat, rendesen alkuván meg vellem EŐ Kegyelme mostani *nyomorult és szegény állapottyokhoz képest*, kérvén maga mellé segítséget Tttes és Nagyságos Gróff Csáky István Szathmáry Feő Kapitány Urak EŐ Kegyelmenek is, ha valamiben kívántatik és a Józsiág is engedetlen lenne, az megemlített Józsiágimban pedig az mit Solmosi Péter úr is birt meghalván és magvaszakadván EŐ Kegyelmenek egyenesen az is reám szállott az Contractus szerént, melyet is a több Pázmán Józsiághoz kell foglalni és azzal edjűtt adóztatni is, akárki birta légyen is eddig. Ezen dolognak hitelesebb voltaért adtam ez Pecsétes és kezem írásával megerősített Leveletem, Datum ex Veseltye in Moravia die 17a Octbr. Annó Domini 1665. Comes Nicolaus Pázmán de Panasz mpr. L. S.“

Ez utóbbi okirathól és levélből azonban nem csak az tűnik ki, hogy a Pázmán család ismét birtokos lett

Szt.-Mártonban, hanem az is kétségtelen, hogy mivel panasz Pázmán Miklós a *„Berettyó melletti puszta helyekről“* szól, már ekkor Szt.-Márton és a közelében levő többi falvak elpusztultak; s aligha tévedek, midőn állítom, hogy e falvak, mind amaz időtájt e vidéken dult tatár pusztításnak estek áldozatul. Erre célozónak tartom a fentebb közölt levélben a *„nyomorult és szegény állapottyokhoz képest“* kifejezést.

Az 1552. évi regnicoláris conscriptióban Szt.-Márton mint falu említettik, melynek birtokosai Pázmán Péter és Pázmán Gáspár. Egy 1660-ban kelt záloglevél másolata pedig így szól: *„Ványai László, Líztes Mihály, Sajti György, Dancsházi Pál és Bagosi István a B.-Szt.-Márton, Ujlak, Szomajom és Szt.-Diénesi pusztában levő részirtokukat B.-Ujfalú városnak 15 magyar forintokba zálogba adják.“* A miből nyilvánvaló, hogy 1660-ban már puszta volt ezen év előtt elpusztult.

A Sárreői Járás leírásában Osváth Pál említi, hogy a b. szt.-mártoni ref. egyház régi jegyzőkönyve szerint már 1650. előtt ref. leány gyülekezet volt itt. E jegyzőkönyv ma már nincs meg. Azonban aligha nem téved, mert hiszen szt.-mártonnak 1650-ben papja és a papnak háza volt s nem leány, de anya-gyülekezet volt.

Az öreg könyv 1375-6. lapjain ezt olvassuk: „Anno 1648. Die 21. Juny. Én Szt.-Mártonon lakozó Nagy Istvánné, Kalmár Margit Asszony és Berettyó-Uj-

* Öreg könyv 143-145. lap.

háborúságot és lelki nyomort szerzett mindenfelé.

Könnyű ezt a vádat megcáfolni. Nézzetek szét a föld ismert határain s mondjátok meg, hol nagyobb a jólét, hol haladt többre a tudomány, hol fejlettebb az ipar és a kereskedelem, hol gazdagabbak a népek; a meggyőződés szavának szabad hirdetése hol ül nagyobb diadalmat, hol nagyobb a népszabadság: a protestáns Svájcban, Németországban, Hollandiában, Nagybritanniában, Észak-Amerikában-é, vagy talán a római katolikus Olaszországban, Spanyolországban, Mexikóban avagy Braziliában?

Ha a római katolikus Franciaországot nem hoztam be az utóbbi névsorba, azt csak azért tettem, mert tudom, hogy a szellemes és eszes francia népre a római katolicizmus soha nem tudta annyira rá ütni a maga bélyegét, a menyire azt szerette volna megtenni. Jól tudom, hogy épen hazánkban is mily óriási véráldozatokat követelt a reformáció ügye, de velem együtt mindenki tudja azt is, hogy azokat a véráldozatokat nem annyira a protestantizmusnak, mint inkább a nemzeti eszmének kellett meghozni.

Üdvözlünk hát te nagy emléknep, melynek fölvirradása lobbanó fény gyanánt árad szét e földi világban, s a dúló háborúk lezajlása után békességet vitt be a szivekbe; megtanított Istennek lélekben és igazságban való tiszteletére;

oszlatta a homályt; üzte a babonát, s megtanította a föld gyermekét arra, hogy merjen bátor lenni meggyőződése kimondásában, s ne féljen szembe szállani zugó szélvészszel, nagy zivatarokkal, ha azt parancsolja az elv, hogy küzdve kell küzdeni, mert a bátoré a győzelem s a sötétségnek pusztulnia kell a világosság előtt.

Csiky Lajos.

Levél Csermőből.

(Hallgatásom oka. A „Prot. Pap“ legutóbbi száma. A „két eszme.“ A korona. Lévy Mihály collega nagyon sok igazságot mond.)

Én ugyan meg vagyok győződve, sőt örömmel látom, hogy az én hosszas hallgatásom a „Debr. Protestáns Lap“-nak éppen nem ártott meg, mert hiszen mindnyájan látjuk hogy a nálam sokkal jelesebb munkatársak egész legiója támogatja azt folyvást magvas cikkeivel. (Vajha e magvak gyümölcsöt is hoznának.) De mert végképp elhalgatni csak a *nagyon savanyu* emberek vagy a holtak szoktak: életjelt adok magamról s kedves szerkesztő ur engedelmével el is mondom hallgatásom okát. Miért is hallgattam hát?! Tünődtem kérem azon, hogy mi is vagyok én voltaképpen. Hivatalosan és nem hivatalosan is ev. ref. lelkész-tanítónak írom magamat s bár látom is hogy noha Egyh. törvényeink ilyen nem ismernek, maga püspök ur is évenként többször hirdet pályázatot „lelkész-tanítóság“-ra s ha mégis elég rész valaki ilyen minőségben (két oklevéllel) szolgálni azon szomorú tapasztalatra jut, hogy ezt a teljesen összeférő sőt voltaképp összetartozó két hivatalt a kir. tanfelügyelőségek nem egyforma fontosnak tartják minden vármegyében. S míg Biharban két fizetést is

faluban lakozó Thuri Szabó Istvánné, Tóth Judith Asszony, ezt akarjuk tudtára adni mindeneknek, a kiknek illik ezen Levelünknek rendiben: hogy az minemű Józsa-gaink voltanak Bihar Vármegyében az Kerezs mellett és a Berettyó mellett, ugymint Pázmány Söfi, Leányinak. Elsőben nékem Kalmár Margitnak jutott, Szt.-Mártonon két házhelyem, egyik az Bik álló szélén, az másik az Berettyó szélén, egyfelől Papp Jánosné mellette, ugyanitt Szt.-Mártonon Tóth Judith asszony Eöztémnek jutott két pusztá házhelye, minden földeivel, Halászó vizeivel, réteivel, kaszálló réteivel, szántóföldeivel együtt mint az nénémnek, *egyik házhely vagyon a Pap Házával által ellenben*, a másik házhely vagyon délfelől Léta Péter szomszédságában. stb.“

Ez a kifejezés „*egyik házhely vagyon a Pap Házával által ellenben*“, nem azt gyaníttatja velünk, hogy 1648. leány gyülekezeti, hanem hogy önálló anya egyház volt.

Azonban már ekkor megszámlálva valának evangéliumi egyházunknak esztendei, mert mint fentebb említettem 1660-ban már csak pusztá volt e helyen, s a községgel együtt megszűnt az egyház létele is. Hála az Istennek nem örökké! Nem halt meg csak aludott, várta a feltámadást. S ime az is elkövetkezett! A 18. század közepe felé romjaiból új életre kel egyházunk!

Az 1732. évi megyei összeírásban még pusztaként fordul elő. A mikor is Dienes, *Szt.-Márton*, Ujlak és Szomajomi puszták birtokosaiként: Baranyi Miklóst, Komáromi Györgyöt, Kodormány Györgyöt és Pált,

Társi Mátyást, Orbán Jánost és Istvánt találjuk. Baranyi Miklós mostoha apja debreceni lakos Thuri Borbély Andrásról örökölt először részt határunkon. A mikor is ez (1905. lap) birtokát 1706-ban zálogba adta 100 taléért. Baranyi Miklós a Pázmány örökösöket bizonyos birtok kérdésben támadt perben nemcsak megoltalmazta, de 1726-ban a birtokra nádori új adomány levelet is szerevén, őket abba statuáltatta is, a régi jogu birtokosok által jelentékeny birtokkal megajándékozott. Később e bő adományt az adományozók megbánták, mihöl ismét per keletkezvén* 1755-ben a régi jogu birtokosok részéről a megbízottak Baranyi Miklós és Gábor pertársokkal oly egyességet kötöttek, hogy a határnak $\frac{3}{6}$ -a** Baranyiaké lett. A birtokot Baranyi Károly adta el 1851-ben.

Hogy Szt.-Márton 1740-ben már népesedni kezdett, s a reformátusok anyaegyházzá szervezkedtek, következtetni lehet a maig meglevő boros cinkanna oldalán levő 1741. és rég használaton kívüli első harang 1740. felirásokból.

Az egyház valamint a polgári község rekonstruálója Dancsházi Nagy Benedek, a hasonnevű tordai, lelkésznek fia volt. Ki Mező-Keresztesen előbb tanítói majd jegyzői hivatalt is viselvén 1740-ben nejeének szüleitől a Társiakról maradt tanyáján megtelepedvén, valószínűleg cselédei s az itt talált családok vallásos

*Öreg könyv 469—479. lap.

** Sárréti Járás leírása. Osváth Pál.

kap az illető a két hivatalért, addig Aradban egyet is alig kap meg. Igazán lekötelezne nt. szerkesztő ur, ha b. véleményét ebben a kis egyházakra fontos dologban közölné velünk. Én már e b. lapok 1891. évfolyamában elmondtam véleményemet s az ma is ugyanaz. A köz-egyháznak kell itt szavát felemelni s mivel igen valószínű (sőt talán kívánatos is) hogy jövőben a kis egyházakban a lelkész-tanítóságok felállítása nélkülözhetlen lesz: jó lesz ezt is zsinati tárgyalás kitűzni. A jó öreg „Prot. Pap” szeptemberi számának „*Papjaink helyzete*” című felette érdekes vezércikkét épp az imént olvastam. Nem látom ugyan oly sötétnek a helyzetet mint az „Egy év. pap”, hanem azért teljesen osztom véleményét, hogy míg az állam a 800 frtos kiegészítést nem folyósítja, nem lett volna szabad eddigi segélyeinket elvenni. Azt mondja egy helyen: „30—40 frtos congrua révén 100—150 frtos segélytől elestünk.” Én meg 286 frttól. No de csitt! Nem magamról akarok írni! Ott volt e lap 37. számában „Két eszme” Veres Imrétől. Lássuk inkább azokat. Én megvallom mindkét eszmét egészségesnek, kivihetőnek s egyházunk jövőjére nézve felette fontosnak tartom. Igaz, hogy eszmékért lelkesülni mai korban kevesen tudnak, de e kevések közt a református papság még ott van. Sőt nem is a lelkesedés, de a közszükséglet is azt kívánja hogy a két eszmét t. i. az *egyházmegyék felosztását* mielőbb valósítsuk meg. E tekintetben ellenfeleinktől vagy szebben mondva r. kath. testvéreinktől sokat tanulhatunk. Náluk minden 8—10 egyháznak van esperese. S nem tudom mi a jelentősége, de az esperességek papjai minden évben összejönnek úgy nevezett „*korona*”-ra. S az csak természetes, hogy 8—10 embernek könnyebb összejönni mint 50—60 vagy pláne 100 egynehányának. (Természetesen lelkészt értek). Hiszen voltaképp a gyakorlatban meg is van az a felosztás, mert úgy tudom a legtöbb egyházmegyében az egyik legfontosabb tea-

dőt az egyházlátogatást 2—3 részre osztva az egyházmegyét, végezik az esperes és megbízott tanácsbírák. A latin is azt mondja „*divide et vinces*”. Az a mit pár év előtt a békés-bánati egyházmegye felosztása tárgyalásakor némelyek felhoztak, hogy t. i. az egyházmegyei vagyonon bajos megosztózni, éppen nem lehet akadály. Hiszen csak a rossz testvérek nem tudnak megosztózni!

Igen érdekes fejtegetések olvashatók e lap 38. számában Lévay Mihály lelkésztárs tollából. Mint fentebb is mondtam nagyon sok igazságot mond. Az egyházi adóztatásról szóló véleménye nagyon megszívlelendő. Teljesen osztom e tárgy nézetét s bár — mint nyilvánosan is kifejeztem — feltétlen híve vagyok református felekezeti iskoláinknak, csatlakozom azon nézethez, hogy iskolai terheink könnyítése végett sürgetnünk kell az 1848. évi XX. törvényeikk végrehajtását. Vagy addig is minden szükséges helyen igénybe kell venni az 1893. évi XXV. t.-c. által biztosított államsegélyt. Az e tekintetben elkövetett mulasztás a jövőben sok bajnak a forrása lehet. Csermő már most is érzi e bajt s ha ez a rozzant papilak rám találna dőlni — a mitől Isten óvjon — egyenesen az lenne az oka, hogy iskolát építettünk akkor a mikor papilakot kellett volna. A domesztikáról szóló nézet — engedjen meg a t. cikkirő — nem egészen osztom. Az a példa is a mit Tamási és Temesvárról — elhiszem minden céltartalom nélkül — felhoz: nem egészen áll, mert Tamási midőn közalapi járulékot fizet, nem Temesvárt támogatja, hanem a Magyar Siont és Temesvár nem csak lelkészt tart fenn, hanem épp mostanában hirdetett Szabolcska pályázatot egy s. lelkészi állásra, a mely s. lelkész azonban vallást is fog ott tanítani. Azt hiszem nem is azt értette Lévay collega sem a mit én kiolvastam soraiból, mert azt például csak nem akarja mondani (bár olyan formát mond) hogy ez az egyedüli

szükségei kielégítéséért, hozzálátott az egyház hamvaiból való életrekelteséhez és anyaegyházzá szervezte. Addig az itt levő néhány református család lelki szükségletét időnként a zsákai és b.-ujfalui lelkészek látták el.

Nevezett alapító kéziratában 1742. évben született gyermekének megkeresztelőjéül Csiki András lelkész említi s így valószínűleg ő volt az új életre kelt evangéliumi egyház első lelképásztora. Templomot még ekkor nem építettek s az istentiszteletet mint az őskeresztények az apostoli korban, magánházaiknál tartották. Hogy a lelkészek, tanítók minő díjazásban részesültek, miből tartotta fenn magát a gyülekezet s általában hogy miként küzd meg a kezdet nehézségeivel? az emlékezetnek átadva nincs.

Templom, torony.

A templom építéséhez a hívek a türelmi parancs kiadása után 1782-ben Idős Töltési Ferencz lelkész idejében készülnek. Munkácsi József predikátorságában 1787. március 27. Sip György építómesterrel a templom építési szerződést a következőkben megkötik. „*Alábbirt* praesentibus recognoscalom, hogy a Berettyó-szt.-Mártoni református ekklezsia templomának köfalát felvállaltam, hogy felrakom, bevakolom és kipallérozom, kimeszelem ölet 30 garasokért. Intertentiómra nézve meg egyeztem minden holnapra három személynek 6 véka buzába, ahoz és ételhez 7 font sóban, B. Mácsik Albertné asszonyomnak pedig, hogy engemet étellel tart és kenyeret süt, minden hetenként fizetni fognak egy-egy rhénes forintokat. Én pedig a munkához tartozom

hozá fogni Szt. György napkor. Hogyha pedig miattam az ekklezsia megesalatkoznék 50 rhénes forintot tartozom lefizetni. Melynek bizonyására adtam kezem kereszt vonásával megerősített contractus levelemet. Sign. Berettyó-Szt.-Márton die 27. mártii 1787. Sip György keze + vonása. Coram me Albertinó Mácsik X.”

A templom elkészülte után valószínűleg az akkori kedvezőtlen idők s talán a bekövetkezett európai forrongások hatása miatt a toronyépítés boldogabb időkre maradt. Majdnem egy negyed század telik el míg a torony építéshez hozzáfoghatnak, s több mint negyedszázadig építgetik. Pákozdi István predikátorságában 1811. szept. 2. kötik meg a torony fundamentom építési szerződést Szláma Márton derecskei kőmivessel a következőkben:

„*Alábbirtak* adjuk értékre a kiknek illik, hogy mi jövendőbeli Tornjunk Fundamentomának letételére nézve Derecskei Kőmives mester Szláma Márton Urral a következő egyességre léptünk: hogy mi a fundamentomban lejendő kubik ölert. Fizetünk egyenként mindenikért 20 — husz R. forintot, mostani bankó és nem váltó Cédulákban, materialét adunk, napszamosokat rendeltetünk, A mester Úr legényeit, kik itten dolgoznak étellel, kvártállal, itallal tartjuk oly móddal, hogy minden Legényre, egy-egy Napra egy itce bor, három legényre pedig a dolgozó napon fél meszej pájinka adódik az egész fundamentomhoz pedig még adunk, három köből kéteceres buzát a régibb vékával mérve, ha a legénynei hevernek a mi napszamosaink uem léte miá, ak-

krisztusi szellemü intézményünk a közalap, talán több kárt tett mint hasznot. Azt azonban én is elismerem, hogy a missiói egyházak föllállítása sok helyen elsiert dolog.* A mit azonban tett már eddig is az Országos-Közalap, az előtt meg kell hajolni minden magyar embernek.

A minősítésnél teljesen igaza van L. M.-nak: „*Ha minősíteni lehet, annál csakis a lelkész hivatalban eltöltött évek, elért siker vehető számításba.*”

Az egyházak osztályozása tekintetében egészen nézetnek hódol, de a lelkészválasztás tekintetében egy elvi ellentétbe jön a szabad választás hűveivel!

A tűzbiztosítás ügyében is kellene tenni valamit. Hogy is mondja a költő:

„Gondolj merészet és nagyot
És tedd rá életedet
Nincs veszve bármi sors alatt
Ki el nem csüggedett.”

Csermő, (Arad-megye) 1901. Okt. 10.

Vadas Gyula,
ev. ref. lelkész-tanító.

KÖZÉLETÜNK.

Az ev. ref. és ág. ev. templomok alapkö-letétele Hertelendyfalván.

Nagyiszteletü szerkesztőség!

A templom-építés alapköve — mit oly rég óta s oly epedve vártunk — úgy nálunk mint az ágostaiaknál: még szeptember 24-én, a főtéren egymás mellett és egyszerre tétetett le.

* Dehogy az .. dehogy az! Száz évvel előbb kellett volna. Szerk.

kor a napszámjokat azoknak mi fizettyük. Szláma Márton Ur pedig arra kötelezte magát, hogy e máj' naptól számlálván két hét múlva a munkához hozzáfogat, azt becsülettel elvégezi s ahhoz értő emberekkel elvégzetteti ha pedig a legényec korhelysége miatt a mi napszámossaink hevernének, tehát azoknak napszámját Ekklesiánknak Fizeti. Sign. B.-Sz.-Márton. d. 2. szept. 1811. Szláma Márton Kőmives Májszter.”

Szláma Mártonnak a fundamentom felrakásért összesen 871 R. forintot fizettek.

Hogy azonban a torony sem ekkor, sem a közeli esztendőben fel nem épült: igazolja egyfelől Kápolnási János predikatornak 1820. márc. 31-n pro memoria tett eme feljegyzése: „Ezen Ekklesiának egyik boldog emlékezetü első fundátora Nemes Dancshazi Nagy Benedek ur által 1765-ben Budán vevődött nagyobb harang 1819-dik esztendő november hónapjának 26-ik napján reggeli harangozáskor elhasadván, és a miá' hasznavehetetlenné levén: e folyó 1820-dik esztendő mártius hónapjának 30-án Nagy-Váradon Horner Henrik Harangöntő által újra megöntetett a hűveknek Istenes adakozásából néhai említett Dancshazi N. Benedek unokájának Nemes Dancshazi N. Sándor és Nemes Szabeni Dániel uramék közbenjárások és fáradságok által, 31-ik Mártý éppen Nagy Pénteken a még el nem készült és félbe levő Kő Toronyba behelyeztetődött sok embereknek jelenléteben. N. B. került pedig a harang koronájával együtt 128 forintokba.

Igazolja másfelől a következő feljegyzés is: „Bi-

Az ünnepély fényét nagyban emelte: nagyméltóságú Dániel Ernő báró ur megjelenése, Kolozsváry László miniszteri megbízott, s Jablonszky Miklós járási főbíró urak kíséretében.

Először természetesen a kálvinista templomnál, magyar istenisztelet nyitotta meg az ünnepélyt. A „Sionnak hegyén stb.” első énekverse után: Fa István kartársunk egy alkalmi szép folyó beszédben, alólírott pedig a tisztelettel ide mellékelt kötött beszédben.

S ezt — eltekintve a műgyengéitől, csak a hertelendyfalvi mozzanat jelzése végett, kérem a lapba kegyesen fölvenni.

Hálaima és megáldás után, közben a Szózatot énekelte az ifjuság. S végre a néphimnusz rekeszté be a szertartást.

Innen az urak és papok s az egész sokaság az ág. ev. templomhoz mentünk, hol szintén magyarul tartott az első beszéd, a második német nyelven igen alaposan, s a harmadik tótul: ad majorem dei gloriam.

Hertelendyfalva, 1901. október 10.

Kitünő tisztelettel:

Tomka Károly,
ev. ref. lelkész.

* * *

KÖTÖTT BESZÉD.

„Felveték annakokáért a mes-
teremberek az Ur templomának fun-
damentomát.” Esdr. III. 10.

Nagy az öröm Izráelben
S van-e hangom hogy kötött beszédben,
Ezt megénekeljem?
Sirtak örömlükben papok és léviták:

harvármegye Perceptora néh. Tekintetes Nemes Csapó Ferencz ur által Testamentom szerént hagyott 30 — harminc váltó forintokat ezen *Ekkla tornya építésére* valósággal felvette Ekklánk Curatora nemes Törös Mihály ur die 7a máj. 1820.”

A torony felépítésével csak 1837-ben készülnek el. A mikor is a presbiterium elhatározza a Földes uraságok megkeresését egy új harangvétel ügyében.

Az ide vonatkozó presbyteri végzés (Lásd I-ső drb. Anyakönyv 205. lap) így hangzik: „Mi alább irtak a B.-Sz.-Mártoni Refta sz. Ekklesiának Előljárói, minekutánna Jó Istenünk segedelmével *tornyunkat már elkészítettük*, már most abba a mostani Harangok helyébe más új és nagyobb Harangot is szerezni kívánván, minthogy erre Ekklesiánknak semmi Fundusa nincsen, óhajtanánk ezen Isten dicsőségére célozó szent célnknak elérhető végett a tul a Sáros éren eső közös és most is tilalomba levő földnek idei hasznát, mely annak köz árverés útján be fog jöni, ezen végre a Potior helybeli Tttes Földes Uraságok ezennel alázatos s bizodalmas tisztelettel megkerestetni rendeltettek, hogy ezen Isten dicsőségére tzelozó szándékunkat ebben leendő meg-egyezősekkel elősegélleni méltóztassanak, követvén ebben is Néhai megboldogult Eleiknek azon dicséretes s mostan is Ekklesiánk Protocollumába örök emlékezetnek okáért erántok viseltető háládatos tiszteletből feljegyezve levő példáját, mely szerént szegény Ekklesiánkat hajdanába a tulajdon magok javaiból is gyarapítani kegyeskedtek. Mi pedig bizonyosokká teszszük a Tttes

Izráelt a babiloni
Fogságból kiszabadíták.

Figyelj ide Jézus gyenge nyája!
Hangot adott Szent David hárfája.
Melytől az alélt is új életre ébred:
„A Sionnak hegyén Ur Isten
Tied a dicséret!”

Megnyílt a sok börtönajtó zára
Cyrus király parancsolatára.
Főemberek, előjárók, vének,
És az egész népsokaság
Sion hegyére jövének
Ezüst kürtökkel kürtölék:
„Felveték a templom alapkövét.”

Ime amit megirt
Könyvében a böles próféta:
Fájó- és örömkönyveink
Előre vetett árnyéka.

S mik azok a fájó — mik az örömkönyvek?
Először a fájó húr hadd pendüljön meg.

Nem arról akarok szólni hogy mit mivelte:
Samballát és Gésem.
Nincs áldás nem is volt soha:
A ravasz és álnok törekvésen.

Vessünk egy pillantást
Észak-kelet felé,
Hol nyugalmát tovább
Népünk már nem lelé.

Földes Uraságokat a felől hogy ezen közös földnek
egész hasznát átalljába egyedül ezen célra s nem
másra fogjuk fordítani s arról szoros számot is fo-
gunk adni“. Költ. B.-Sz.-Mártonba az 1837. Eszt. május
29-én tartott Presbyteriális Gyűlésből. Jelenlétekbe Kon-
dor Imre mk. predikátor, Mészáros András kurator Tör-
ös Mihály mk. Dienes József mk. Kegyes László mk.
Vitalis Mihály mk. Szilágyi János mk. Töltéssy Benedek
Helység jegyző s Presbyter által.

A helybeli akkori plebános értesülvén a reformá-
tusok szándékáról, hogy szegénységökben szerfelett ne
boldogulhassanak, alattomban a katholika vallásu földes
uraságokat megkereste s felkérte, hogy ezen egy eszten-
dőben a nevezett kaszáló termését adják neki részök
arányban. Így lett hogy midőn Leszkay Ferencznek az
Ekkla felülirt végzése bemutatott, abba beleegyezett.
„Ugy mindazáltal, hogy tul a sáros éri kaszálóból bizo-
nyos részt legelőbb helybeli Tisztelendő Plebanus urnak
szakittasson ki és használására által engedtesen ezen
egy esztendőre“. Így lett, hogy T. Baranyi Lajos ur
megbizottja Kurányi György is ekként egyezett a pres-
byteri végzésbe: Minthogy a B.-sz.-mártoni közbirtokos
urak abba meg egyeztek hogy a Berettyón tuli közös
darab föld mint kaszáló használódjon és a haszonnak
ára a R. E. követőknek harang megvételére szolgáljon;
tehát énis abba megegyezek, de úgy, hogy 2 Lánynyi
föld anyafüve adattasson és engedtesen B.-sz.-mártoni
Plebánus urnak, *ki ez iránt megkért*, de csak ezen
egyedüli Esztendőbe, költ n.-váradon 6a Juni. 1837.
Kurányi György T. Baranyi Lajos ur Biztos ügyvédje.

(Folyt. köv.)

Kiss Antal,
ref. lelkész.

Hol a száraz csontok
A mezőn heverték,
S az Ur teremtő igéi
Beléjük lelket leheltek.

Érzék hogy se szabadságuk,
Se hazájuk nincsen.
Ezek voltak ama fájó
Könnyek a bilincsen.

S ki volt az, ki meghallá
A bujdosók kiáltását?
A tenger zugása közt is
A patak sirását.

És ki nyitotta meg a börtönajtókat?
Ki küldötte hozzánk a szabadítókat?
Ki készített nekünk utat
A király szivéig —
Áldja meg a mindenható
Öt és az övéit! . . .

Atila madara repült
A Kárpátokon át:
Nem úzhették vissza, pecsétünkre került,
Megláttuk véreink honát.

S kik letelepedtünk ez ősi hazába,
Minket is hurcoltak Babiloniába.
Az idegen földön mi is rabok valánk,
Mit magunk se hinnénk, ha mástól hallanánk.

Mintha most is látnám a radautzi képet,
Melyre még művészet nem talált festéket.
Népünket éhezve, szomjuhozva, fázva,
A mostoha sorstól mélyen megalázva

Rideg beamterek zárt ablaka alatt,
Ahol a munkabér lefoglalva maradt:
Mint az anyaország bujdosó árvái,
Künn, télviz idején, útlevele várni.

Óh hogy sokan erről megfeledkezhetnek!
S alapkövet inkább más célokra vetnek.
Pedig, csak fővényre építi a házát,
A ki elkerüli a hit közzikláját.

Csendesek az utcák, szekerek se járnak,
Világos reggel van, eljött a vasárnap.
Mi volna sok háznál egyéb vigasztaló?
Azt hiszik ez a nap csak heverni való.

S midőn megszólalnak a vallás szolgálai,
Az evangéliom élő trombitái:
Mint az ezüst kürtök a Sion leányát,
Felrázzák a lelkek alvó karavánját.

Harangok zúgása, orgona bűgása,
Kettős tüzes nyelvek igecsattogása —
Ó mily boldog lesz az, a ki ide járhat,
S az Ur asztalánál vele vacsorálhat!

Itt újjá születhet a megtérő lélek,
Foglyává Urának, Idvezítőjének.
Láncait nemesen és türve viseli,
A Megváltójának vérével van teli.

Székely magyar törzsnek féltett sarjadéka!
A szabad levegő megárt neked még ma.
Ne siess elhagyni az apai házat,
Nyomba megy utánnad s megfog a gyalázat.

Mintha szélvész éri az őserdő fát,
Ledönti, megtöri ékes koronáit:
Az ifjuság napja gyorsan elsötétül,
Az Isten házának gyakorlása nélkül.
Apák, anyák aggodalma,
Haza reményei!
„Az ifjuság arany alma
Méltó megörzeni.“

És te büszke férfi, kinek erős karja,
Óseidnek nemes vérét magasztalja:
Mi szép alkalom nyilik itt minden időkön át:
Szeretve dicsőíteni Istent, királyt, hazát!

S ti öreg barátim és atyámfiak,
Mit látok szemeitekben
Fel-fel csillámlani?
Ó azok a könnyek, ha beszélhetnének!
Csillagai bujdosásunk
Életestvéjének.
De ki számlálhatná mind azokat itt el?
Olvdjon össze a sirás, örömkönyyeinkkel.

Nagy volt az öröm Izráelben,
Kétszeresen nagyobb Hertelendyfalván.
Egyszerre két templom alapkövéte:
Az örökkévaló Istent magasztalván.

Egyik alapkövénél a hontalan élet
Megmenekvésétől zeng a hála ének;
Másknál azoké, kik a habok közül,
A Duna torkából mellénk jöhetnek.

Dicső érdeme ez, a magyar kormánynak
S hódolatra méltó dolog,
Hogy atyai kebelében
A Szent Lélek tüze lobog.

És tárcájából építi a Sion tornyait,
Hogy a magyarok Istene
Midőn reánk tekintene:
Házába is fogadhassa haza jött fiait.

Való-e vajjon ez,
Vagy egy tündér álom?
Kárpáttól Adriáig,
Dántól fogva Bersebáig:
Párját nem találok.

Aldott az Ur mindenható keze,
A ki rólunk meg nem feledkeze.

Adott hazát a hazátlanoknak,
Vértől piros az oltára.
Egy ezredév szentelte meg:
Boruljunk le szent porára.

Adott népének egy kegyes királyt,
Országtartó vezéreket.
Adott karunkba új erőt,
A lelünkbe új életet.

S mit Árpád népe vérrel áztatott,
És a feltámadást várja:
Áztassa hála könnyeink
Szakadatlan örömrja!

Tomka Károly.

Lelkészeiktatás Kémeren.

A mint e lap mult száma előre is jelezte, a Szilágy-szolnoki egyházmegye kémeri egyházában október 20-án történt meg Nagy István meghívás útján választott lelkesnek beiktatása, melyen megjelentek Viski Pál esperes, zoványi lelkész, Eröss Lajos volt kémeri lelkész, theol. tanár, Vincze Ödön legutóbb kémeri s jelenleg diósadi lelkész, Bölöni Sándor egyházmegyei világi tanácsbíró Szilágy-Somlyóról, Kovács Endre bályogi jegyző, a gyülekezetnek sok százra menő tagjai és e sorok igénytelen írója, ki a szomszédos egyházközségben, Szilágy-nagyfaluban lelkeskedett volt. A szokásos templomi énekek után alkalmi dicséretet énekelt a tágas templomot zsufolásig megtöltő gyülekezet, s annak elhangzása után Viski Pál esperes emelkedett a templomi szószékbe. Magas szárnyalású imádsággal fohászodott áldásért, segedelemért úgy az új lelkészre mint a gyülekezetre a minden jók adójához, melynek végeztével felhívta az új lelkészt ünnepélyes székfoglaló beszédének megtartására. Minden szem a szószéken függött, minden figyelem az alapige szavainak meghallására volt irányozva. A gyülekezet tagjaiban a két volt lelkész megjelenése már előzőleg jól eső örömet sőt érezhető meghatottságot keltett, s ennek befolyása alatt kezdte hallgatni a jeles egyházi beszédet, mely Pál apostolnak korinthusiakhoz írott első levele 9-ik részének 16-ik versén épült fel. A komoly, lassu méltósággal induló előadás mindnyájunkat nem csak kielégített, de elragadott. Az ünneplő lelkész sikerülten mutatta meg, hogy hogyan lehet olyan egyházi beszédet írni és mondani, mely mint műbeszéd is megfelel a legmagasabb kívánalmaknak is, de másfelől azt sem téveszti sem elől, hogy az egyszerű néphez szól, melynek hasztalan prédikál, ha csupán theoretikus fejtegetések, mélyen járó elmélkedések halmazából zsufolja össze beszédének épületét. A szónok az ő hallgatóit megnyerte, magával ragadta, s minévig megtartotta magának...

Az utóimádságot egészen alkalmi kidolgozásban Vincze Ödön tartotta. A gyülekezet záró énekének két hosszú verse nem adott annyi időt, hogy az alatt a nagyközönség ki tudott volna vonulni, s végre is a szép hangú kántor orgona kísérettel a himnuszt zendítette reá, melyet a gyülekezetnek még benlevő része állva énekelt el. Az orgona szépen zengő hangjának elnémulása után vette kezdetét az egyház hivatalos átadása a templomban nyomban megtartott presbyteri gyűlésen. Az esperes szivből fakadó szavakkal ajánlotta az új lelkészt a presbyterium szeretetébe, s megegyszer mindnyájokat üdvözölve, Istentől reájok áldást kérve, a két példányban kiállított egyházi vagyoni leltárt aláírásával megerősítette; ennek egyikét átadta az új lelkésznek, másikat pedig az esperesi irattár részére magánál tartotta. Az új lelkész a maga és új gyülekezete nevében megköszönte az esperesnek az ő megjelenése s fáradozása által az egyház iránt ez uttal is tanusított jó indulatát, szeretetét, továbbra is ajánlotta e népes gyülekezetet jóságos figyelmébe s áldást kért Istentől az egyházmegye vezető fejére s a gyülekezetre.

Míg ezek végbementek, a közönségnek már kivonult része mind nagyobb-nagyobb tömegben kezdett

visszatérni a templomba; nők és férfiak csaknem egészen újra elfoglalták előbbi helyeiket. A templom piacán helyet foglaló lelkész csoport körül mind-mind szorosabb gyűrű képződött a hivekből, mintha ők még óhajtanának, várnának valamit... Egy hangot attól a férfitől, a ki e helyről ezelőtt 15 évvel távozott el, hogy más vidéken vezérelje Istennek népét az evangéliomi igazság ösvényén. Eröss Lajosnak meg kellett éreznie, mit óhajt az újra beözönlött gyülekezet. S bár előbb a presbyteri gyűlésben végzendő hivatalos aktustól már jóelőre ki akart menni: nem állhatott ellent az arcokról leolvasható, a reá függesztett szemekből visszatükröződő várakozásnak: erőteljes hangjával rövid rögtönzött beszédet intézett a hallgatók sokaságához, melegen üdvözölte őket s meg nem szünő szeretetökbe ajánlotta a már hivatalosan is beiktatott új lelkészt. Édes visszaemlékezések hurja rezdült meg e rövid beszédben, melybe a fájdalom egy-egy akkordja is bele vegyült... És én úgy éreztem, hogy mulasztást követett volna el Eröss Lajos, ha az őt hallgatni óhajtok szomjuhozását kielégítetlenül hagyja vala... Kémernek ma is kiválóan vallásos buzgóságáról ismeretes népe nem felejtette el egykori lelkészét, ragaszkodik hozzá azzal az *önzetlen szeretettel*, melylyel csak a jó lelkipásztort tüntetheti ki az ő volt gyülekezete.

És ennek az önzetlen ragaszkodásnak, szeretetnek folyton újabb meg újabb jeleivel találkoztunk az egyházban. Az utcán járó-kelő emberek tüntetőleg vették körül, bár merre ment látogatásai alkalmával Eröss Lajost, s igénytelen lelkők a folytonos kérdezősködés útján kereste az alkalmat arra, hogy néhány szót válthasson vele. Itt volt alkalmam látni, hogy a valódi lelkipásztori hivatásnak mi képezi egyik legerősebb támaszát az ő becsületes munkájában: a gyülekezet tagjainak személyes ismerése. Eröss Lajos alig töltött két évet a kémeri egyház szolgálatában, s ennek ellenére a 2300 léleknél többet számláló gyülekezet tagjait akkor egytől egyig ismerhette, a mit bizonyít az, hogy a vele találkozókat nem csak felismerte, de családi körülményeikre is jól tudott emlékezni. Pedig az a körülmény, hogy a község igen nagy területen van mondhatni szét szórva, s a nép egyszerű de a maga nemében csinos, tetszetős egyforma népviseletét a mai napig megőrizte: a megkülönböztetést felette meg nehezíti. A szeme ragyogott az örömtől a családfőnek, midőn az egykori lelkész nevére nevezve tudakozódott gyermekei felől. Valóban ha a legnagyobb hadvezérek néven tudták nevezni minden katonájokat: a lelkész is csak akkor lesz képes hivatását nemesen betölteni, ha egyen-egyen ismeri Krisztusnak ama hiveit, a kik között Isten országát e földön terjeszteni akarja.

Meg kell még emlitenem, hogy a kémeri egyház jó idő óta az ő megürült lelkészi állására következtetesen főiskolánk egykori növendékeit kívánta megnyerni. 1879-ben Dombi Lajos, 1884-ben Eröss Lajos, majd két év múlva Vincze Ödön, legujabban Nagy István lettek megválasztva, néha még a hivatalos befolyás ellenére is. És a gyakori lelkészváltás távolról sem bántja a kémerieket, sőt büszkének arra, hogy ők évek sora óta úgy meg tudták választani — mint ők mondják — papjokat, hogy azokat tőlök folyvást kiválóbb helyekre vették el. Valóban emlékezetem szerint a hatvanas évek dereka óta a kémeriek nem temettek lelkészt, jöllehet azóta 6-ik lelkészt választották meg a Nagy István személyében.

Mondani is fölösleges, hogy a beiktatási ünnepélyt a lelkészlakon tartott vendégszerető lakoma zárta be,

a mikor sok másokon kívül a Szilágy-szolnoki egyházmegye ékes beszédű, rokonszenves, szeretetre méltó esperesét azért is éltették, mert az ő esperessége alatt immár lejárt az az idő, mikor minket, a debreceni iskola egykori növendékeit nem épen szívesen fogadtak volt valamikor némely tisztársak az erdélyi egyházkerületben. Tanuljunk a jó példából tisztáninnen, tisztánkirályhágón tul...

Az Isten áldja meg a jó kémerieket, új lelkészekkel együtt.*

Róssa Sándor.

IRODALOM.

Ertesítő. 6. A hajdunánási hat osztályú ev. ref. gimnázium Ertesítője. Az 1900–901. tanévről. Közzé teszi Nagy Elek igazgató. A 152 lapra terjedő Ertesítőnek több mint felét, 85-lapot a *Barcsa János* értekezése foglalja el „A XVII. század magyar történetirodalma” címmel. Nem lehet célunk e helyen az értekezés érdemleges bírálatára kiterjeszkedni, azért röviden csak a tartalmát ismertetjük. A hajdúság történetével foglalkozó szorgalmas fiatal történettudós ez értekezésével is derék munkát végzett. Nem pragmatikus történetírás ez, hanem inkább becses adatgyűjtés a XVII. század történelmével foglalkozók számára; segítség az irodalomtörténetirónak, ki eme kor szellemét kutatja s becses forrás a költészet művelőinek is, kik talán e korból óhajtanak tárgyat meríteni. Ő maga következőleg jellemzi művét: „A XVII. század történelméről írva azt a célt tűztem ki magam elibe, hogy e gazdag történelmi irodalmat egész terjedelmében bemutassam, vagyis lehetőleg pontosan összeállítsam az összes XVII. századi történelmi kútfőket, ideszámítva a legkisebb feljegyzéseket is“.

„Tettem pedig ezt azért, mert kutatásom közben arról győződtem meg, hogy a magyar XVII. századi állapotának tanulmányozására is valóságos kincses bányák a XVII. századi történetírás emlékei. Tehát azt hiszem, hogy szolgálatot teszek a nyelvészeknek is a XVII. század történetiróinak lehetőleg teljes összeállításával. A történetiró is együtt találja itt a kútfőket. De szolgálatot teszek, azt hiszem, az irodalomtörténet iróinak is, mert hiszen valamely korszak költészete és történetírása ugyanazon forrásból: a nemzeti érzésből táplálkoznak“.

Az értekezés bevezetésében egy alapos tanulmányozásra valló pillantást vetvén szerző a XVII. század politikai és társadalmi viszonyaira, vázolja a történetírással foglalkozó egyének helyzetét, viszonyát az intéző politikai körökhöz. Rámutat, hogy ezek a feljegyzők egytől-egyig cselekvő vagy szenvedő tényezői voltak azon korszak szomorú eseményeinek, innen van aztán, hogy műveik mind subiectiv természetűek. A saját korokat irván le melyeket mindannyian átéltek, szinte lehetetlen volt rájuk nézve az elfogulatlanság. Ezért van, hogy munkáikat mind olyan formában írták, mely a subiectivitásnak tág teret enged. Éppen ezért e műveket

* Megbocsát lapom érdemes olvasó közönsége, hogy e t a csekély személyiséggel oly melegen foglalkozó cikket közzéteszem. Én érzem a ferde helyzetet, melybe jutottam. De mégis ki kellett ezt adnom főleg arra a derék gyülekezetre való tekintetből, mely bár más egyházkerülethez tartozik, de Debrecent rajongva szereti. Elvégre is kérem ezt a szeretetet olvasni ki e cikkből, — a mi reám vonatkozik, az szót sem érdemel. Szerk.

kritikával lehet, sőt kell is tanulmányozni. A történetírás rövid de találó jellemzése után áttér a XVII. század történelmi munkáira, négy csoportba osztván azokat: I. Emlékiratok. II. Krónikák és évkönyvek. III. Naplók. IV. Önéletrajzok. A történelmi monographiák mindezen fajait egyenként jellemezvén, felhasználhatóságokra a nem szakemberek számára is a kellő útbaigazítást megadván, felsorolja, röviden életrajzokat, működésüket is bemutatja az egyes címek alá sorozott íróknak. Az *emlék írók* között felsorolja a következőket: 1. Istvánffy Miklós; 2. Hidvégi Mikó Ferenc; 3. Bethlen Farkas; 4. Bethlen János; 5. Illyésházi Gáspár; Révay Péter; 7. Bojthi (Veres) Gáspár; 8. Paskó Kristóf; 9. Kocsi Csergő Bálint; 10. Nadányi János; 11. Kéry János; 12. Zrínyi Miklós. *Krónikákat és évkönyveket* írtak: 13. Gyulaffy Lesztár 14. Szamosközy István; 15. Rozsnyai Dávid; 16. Szalárdi János; 17. Illyésházy István; 18. Sepsi Laczkó Máté; 19. Pethő Gergely; 20. Segesvári Bálint; 21. Nagy Szabó Ferenc; 22. Lisznyai Kovács Pál; 23. A sáros-pataki magyar krónika; 24. Bartha Boldizsár; 25. Eszterházy Pál; 26. Frank András; 27. Rhédey László; 28. Tholdalagi Mihály; 29. Illyésházy titkára; 30. Régi magyar vitézi énekek.

Naplók szerzői: 31. Thököly Imre; 32. Dobay Zsigmond; 33. Guziics János; 34. Sándor Pál; 35. Sándor Gáspár; 36. Almády István; 37. Borsos Tamás; 38. Bay Mihály; 39. Apáca Tamás; 40. Keglevics Péter; 41. Kecser Ambrus; 42. Miles Mátyás; 43. Berényi György; 44. Török Ferenc; 45. Sámbockréty Mihály; 46. Bocáti János; 47. Révay László; 48. Baló Mátyás; 49. a Pálóczi Horváth család naplója; 50. Zakmár bevétele; 51. Uj Zerinvár ostroma; 52. Prónay naplója; 53. Znióvár ostroma.

Önéletrajzok szerzői: 54. Bethlen Miklós; 55. Kemény János.

Ez a névsor mutatja az értekezés gazdag tartalmát. Meg kell jegyeznünk, hogy *Barcsa* nemcsak felsorolja s rövid életrajzaikban megismerteti az írók legnagyobb részét, hanem röviden munkáik tartalmáról is felvilágosítást ad s kritikai megjegyzésekkel kíséri.

A gondos forrástanulmányt ajánljuk az érdeklődők s kivált a szakemberek figyelmébe.*

A 86—100. lapokon D. Nemes Félix ismerteti az intézet 30 növendékével 1901. május 27—30. napjain Borsodba, Diósgyőr vidékére rendezett kirándulást. Egy kis általános bevezetés után vonzón, részletesen írja le a kirándulás főbb mozzanatait. Leírásából a természet igaz szeretete tűnik ki. Mutatóul hadd álljon itt a hámosi tónak lelkére gyakorolt hatása: „Még az is ki már látott szép hegyi tavat, a meglepődés felkiáltását hallatja. Mintha templomban volnánk, magasztos hangulat vesz rajtunk erőt, amint esendesen hullámozó, smaragdzöld viziükre végig tekintünk. Kétfelől erdőborította bércek emelkednek, komoly némasággal tekintve alá a főséges magasból. Oly jól esik itt megpihenni, hol a tiszta levegőt nem hozza hullámozásba az élet vásári zaja és nem fertőzi meg álarcos emberek förtelmes lehellete.” (93. lap) Ez az utolsó kitörés ugyan sötét pessimismusával éppen nem illik a táj szépségéhez s kissé tanár szájából különösen is hangzik. Hiszszük azonban, hogy ez csak a pennából szaladt ki s a növendékek gyönyörködését nem zavarta vele a tudós tanár — ott a helyszínen! Mindenesetre dicséretére emelhetjük ki a nánási gymnasiumnak, hogy a kirándulások rendkívüli

nevelő hatását ismerve, ilyen élvezetekben és tanulságokban is részesíti növendékeit. Bár példája többi intézeteinkben is követésre találna!

A tanári testület 8 rendes, két ideiglenes és 4 óraadó tanárból állott; ez bizonyítja, hogy ez az intézet jól el van látva tanerőkkel s jól indul a főgymnasiummá fejlődés felé. A végzett tananyag és a tanulók előmenetelének szokásos kimutatása után következnek a statisztikai táblázatok. Ezek szerint fölvetetett az intézetbe 137 növendék, vizsgálatot tett: 131. A növendékeknek az egyes osztályok szerinti megoszlása egészen normális volt. Vallásra nézve volt az intézetben 102 ev. ref., 2 ág. ev., 11 róm. kath., 4 gör. kath., 6 gör. kel. és 6 izraelita növendék. A tanulók életkorára nézve megnyugtató az az adat, hogy 9 éves növendék az I. osztályban csak 11 volt.

A tanulók előmenetelét feltüntető táblázat szerint jeles növendék volt 11, jó 18, elégséges 71, egy tantárgyból elégtelen 17, két tantárgyból elégtelen 6, több tantárgyból elégtelen 8. Az intézeti gyűjtemények kimutatása után következik a vagyoni állás felmutatása, mely szerint az intézet vagyona 1901. jul. 1-én volt 453,843 korona; jövedelme 35,343 korona, bevétele ugyanannyi, fölőleg tehát semmi. Ösztöndíj címen kiosztott 39825 korona, elengedett 406 korona tandíj. A 143—151 ll. az iskola történetéről számolnak be. Itt az igazgató mindenekelőtt meglehetősen örömmel jelenti, hogy az eddigi tanárváltozások ez esztendőn már panasza okot nem adtak. Majd rendkívül meleg hangon bucsuztatja el az intézet felvirágoztatása sőt fenntartása körül nagy érdemeket szerzett *Kruchio* Lajos veterán tanárt, ki 30 évi szolgálata után ez év szeptemberében nyugalomba vonult. Majd az intézet fejlődése feletti örömeiben kiemeli az igazgató, hogy a vidéki kisebb gymnasiumok nagy előnyben vannak sok tekintetben „a zajos metropolisokban nagy népességű s osztályokkal is tulzsufolt gymnasiumokkal szemben;“ itt aligha nem a debreceni állapotokra céloz a lelkes igazgató! Bár hallanák meg szavát mentől többen s hinnének neki, legyen meggyőződve, a debreceni gymnasium szívesen átengedne növendékeiből egy pár százat a nánásinak s a többi kerületi gymnasiumoknak!

Midőn még megemlítjük, hogy a gymnasium iskolai ünnepélyeket is tartott, nevezetesen megünnepelte okt. 31-ét, Vörösmarty születésének 100-ik furdulóját, március 15-ét; hogy két felolvasó estélyt rendezett a szegénytanulók segély alapja javára: be is zárhatjuk ismertetésünket azzal az óhajással: adjon a gondviselés áldásos sikert a törekvő intézet minden dicséretet megérdemlő vezetőségének!

A Nagy Képes Világtörténet 133. füzetét látott most napvilágot. E füzet a vállalat VII. kötete záródik le, mely kötet a reformáció korát tárgyalja. A reformátorok életét és hatását rajzolja a kötet kitűnő szerzője, dr. Marczali Henrik és életük rajzát szerencsésen olvasszja össze a kor hatásával és mozgató eszméivel. Hatalmas korszak zárul le ezzel az emberiség történelmében. Az emberi gondolkodás új és minden eddiginél hatalmasabb lökést kap, szabadabb tér nyílik meg előtte és az emberekben feltámad a kritika, mely attól fogva a tizedik muzsavá lesz, mely pusztít és teremt. Az emberi elmének kifejlődésében nagy és hatalmas változást jelent e pillanat, a gondolkodás biztosságának és realitásának minden eddiginél erősebb feltűnését mutatva. Az emberi elme, melynek fejlődése lehet csak a világ történelemnek igazi tárgya, et-

* Az értekezés különnyomatban is megszerezhető szerzőnél 1 korona 2 fillérért.

től fogva új fegyverekkel és nagyobb lépésekben halad célja felé, hulámai nagyobb gyűrűzésekkel futnak a parthoz, mert mind nagyobb és nagyobb területen hatnak az egyes eszmék is. Vége minden romanticizmusnak, oda van Hellas és a Renaissance minden bűbája, oda az arabok és keletiek mythikus nagysága, oda Róma fenséges ereje, oda a lovagkor hősi erénye, misztikus vágyódása a Végtelen után, oda mindez a nagy költőiség, a mely eddig az emberi szívet eltöltötte. Új korok, új emberek jönnek, Erzsébet és Cromwell, IV. Henrik, XIV. Lajos és Turenne, Bethlen Gábor és Gusztáv Adolf korszaka. Ime az érző és képzelő emberek helyében a gondolkodó és kritikus fők, a kik nem képzelődnek, hanem számítanak, nem álmodoznak, hanem terveznek, nem remélnék, hanem cselekesznek, a kik az elmének megtisztult és kiélesült fegyvereivel küzdenek. Ime a modern ember ősei.

Ezt a kort oly szépen és behatóan írta meg Marcali Henrik, hogy kötete valóban diszére válik irodalmunknak.

A 12 kötetes nagy munka szerkesztője dr. Marcali Henrik, egyetemi tanár. Egy-egy kötet ára diszes félbörkötésben 16 korona; füzetenként is kapható 60 fillérjével. Megjelen minden héten egy füzet. Kapható a kiadóknál (Révai Testvérek Irod. Int. Rt. Budapest, VIII., Üllői-út 18 sz.) s minden hazai könyvkereskedés utján.

KÜLFÖLD.

Hollandia és Magyarország.

I.

A sziveket megrendítő szózat, annak az egyszerű szerzetesnek *Wittembergben* „*mint sebessen zugó szél*“ járta át az egész világot; vágyódással, epekedéssel nézett a *sötétség átka* alatt nyögő emberiség a világ új változása elé, a mely szebb, boldogabb jövő hajnalának felderülését ígerte az evangéliumi igazság után szomjuhozó elárvult lelkeknek. Elhangzottak a kalapács ütések a *wittembergi* vártemplom ajtajáról a szélrózsa minden irányába; lelki és testi szemeivel a nép milliója követte bátor föllépését Isten szolgájának, ki, miként *Jézus* hajdan a jeruzsálemi templomban — úgy jelent meg ő, felemelt fővel, egyenes lélekkel a *Wittemberg* kicsiny templomában és sziveket felemelő, lelket bátorító hangon elkiáltotta szózatát: „*Avagy nincsen é megírva, hogy az Én házam imádság-házának hivatik minden népektől? ti pedig azt tettétek latroknak barlangjokká.*“ (Márk 11. 17.)

Népek ezre özlött hallani és látni e reformátort a világ minden részéről. Eljutott e szózat magyar ifjaink füléhez is; átjárta sziveiket a gyújtó szó tüze, az evangéliumi láng! 1521-től tömegesen özlött külföldre — különösen *Wittembergbe* — ifjuságunk, s mintegy 40 év alatt a külföldi egyetemek képezték, tanulóinkat a jövő nemes munkájokra, kik között voltak halhatatlan lelkű nagy reformátoraink is.

Eleinte csak Németország jeles egyetemeit látogatták ifjaink, de nem sokáig maradtak előttök ismeretlenek a *hollandiai* híres egyetemek sem. *Leidenben* 1604-ben találjuk az első magyar hittanhallgatót; *Utrechtben* 1643-ban, s azóta szakadatlan csaknem e jeles egyetemekkel való összeköttetésünk. Figyelmüket ifjainknak e jeles egyetemek híres tanárai teljesen magokra vonták, özlöttek hallgatásokra, az ev. ref. egyház tiszta

tanainak elsajátítására. Nem volt Európában más hely a 17-ik század kezdetén, melyet az egész világ szeme annyira figyelemmel kísért volna, mint Hollandia.

Hogy az elvakult pápista türelmetlenség igyekezett utját szegni a külföldi egyetemek látogatásának; keserves tapasztalatok, vérrel megirt történetek lapjai igazolják. 1762-ben készített törvények alapján, ifjaink saját felső iskoláinkat sem látogathatták szabadon, a külföldi egyetemet látogatót pedig egyszersmindenkora megtiltották a hivatal viselésétől. Így folyt ez állandóan; keservebbnél rosszabb napok következve, míg végre 1818-ban a *karlsbaldí* határozat értelmében, majd 1819-ben *westburgi* diák zavargások miatt, a bécsi kormány szigorúan tiltja ifjainknak a külföldi egyetemek látogatását.

Azonban hála a mindenható gondoskodásáért, ki az övéit a veszedelemben soha sem hagyja el: segített nekünk is! Ha megszakításokkal is, de egészen napjainkig összköttetésben éltünk a külföld híres egyetemeivel, különösen Hollandia, mely több mint 200 év alatt csaknem ezerre menő magyar ifjut tartott kebelében. Életre s halálra harcot kezdett e maroknyi szabadság után vágyódó nép a spanyol iga ellen. Üzte valami, vágyódott a türethetetlen nyügtől megszabadulhatni; a sötétség várfalait, a zárdákat lerombolhatni, lakójokat elűzhetni; szabadságért függetlenségért harcolni. Az egész világ bámulattal kísérte e kicsicsiny nép hősiességét, elszántságát, „*Izrael népének*“ nevezték őket, kiket Isten erős karja szabadított ki a *spanyol* rabigából.

Ettől kezdve szabadabban lélegzett az egész ország, bámulatos gyorsasággal haladt előre, a testi, valamint szellemi munka terén és látogatott központtá lett. Nyitva állottak híres egyetemei az egész világ előtt, azok híres tanárai vonzották a földkerekség ifjuságait. Itt nem uralkodott semmi kényszer, sem nem tartottak *autoda-fe-t*; kálvinista, lutheránus, r. kath., zsidó, muzelman stb., szívesen láttatott és fogadtatott. A városoknak szépsége, pompás vidékei, csendesség és nyugalom, — melyeket itt élvezhettek; a polgárok jósága, tudománya a tanároknak szabadsága a kurátoroknak; a jó szellem és finom modor, a melylyel a tanulóifjuságot fogadták; vonzott mindenkit Hollandiába. Dicsőség volt Hollandiában beirott egyetemi hallgató lehetni; a hallgatóság terjesztette is levelekben és iratokban: „*academiae celebritas, qua nulla erat comparanda ceterarum universitatum!*“

Fejedelmek és nemesek küldték gyermekeiket a hollandiai egyetemekre, különösen *Leiden* évkönyve tart sok nagy és előkelő *európai* egyénnek nevét magában. Sokan egész kiséréteikkel jelentek meg az egyetemi városokban. Több előkelő lengyel nemes és gróf; német hercegek, skótok, angolok, dánok, svédek, oroszok, stb. Két orosz gróf *Stanislaus Moravitz* és *M. Alexander* nagy kíséretökkel: 3 felügyelő, egy nemes fiu és 6 szolgálóval. *Frigyes Henrik* akkor mint *Csehország* trónörökösé előbb *Utrechtben*, később *Leidenben* tanult; *Haágában* gróf *Ernst Kasimir* udvarában tartózkodott. Ennek mondását örökölték meg az egyetem történetének lapjain: „*A tartózkodás reám nézve e szabad országban nagy befolyással lett, a világot egész más oldaláról tanultam megismerni; Hollandiában nem csak szabad, de okos embereket is láttam, hallgattam; minő más ez a korlátozott, kicsiny dolgokhoz képest, a melyeket az otthon nyujt!*“

Előkelő magyarjaink közül *Eszterházy Antal* herceg 2 felügyelőjével és 2 szolgálójával 1730. „*Illustrissimus Petrus Bethlen*“; „*Ladislaus Abaffy nobilis Hun-*

garus; „Gábríel Haller de Hallerkeo Hungarus, Baro Transylvanus;“ előkelő és nagynevű papjaink stb. (kiknek nevét majd alább látni fogjuk).

Mintegy önkéntelenül felmerül az a kérdés, hogy tudta sok szegény tanuló magát, a drágaságáról mindig ismert, Hollandiában fennt tanrtani?! Stipendiumaink 1736—7-ig keletkeztek, már pedig, hogy sok szegény tanuló megfordult az egyetemen, mutatják azok a megjegyzések, melyek a nevek mellett itt-ott találhatók. „*Gratis inscriptus*“ — „*gratis inscriptus, quia Hungarus.*“ — Mások mint szolgatanulók jöttek főurakkal, vagy itt végeztek némi munkát, a miért tandíj elengedést élveztek, vagy segítséget kaptak.

1736-ban új jövő hajnala derül ifjainkra a hollandiai egyetemeken; gazdag, nemes lelkű alapítók egész sora áll elő, kik a magyar tanulók számára alapítványokat tesznek. Mi indította e nemes lelkeket jöttöket örökké hirdető nemes cselekedetre: nem lehet tudni. Alapítólevelekben sehol, semmi megemlékezés nem található. Legvalószínűbbnek tartható az, hogy nemeslelkű, gazdag férfiakat szájalomra indította, sok szegény, törekvő magyar diák helyzete, elhagyatottsága, kik nem nézve semmi ellenséget, mely a testet fenyegetheti, éjjelnappal küzdtek, törtek előre az Isten anyaszentegyházának érdekében; szellemi tökéletességre törekedtek és ezért a föld napi keserveit gyönyörrel túrték. Volt idő, mint később látni fogjuk, — *Utrechtben és Leidenben* 20 - 25 diák volt egy-egy évben az egyetemen; az összes — beírott-tanulóság száma volt év — nem ment felebb mint 21—30 s köztök 16 - 18 magyar van. Valóságos mozgalmasság és feltűnő életet éltek az akkor még alig 40 ezerre menő lakosu egyetemi városkában. Egyleteket alkottak istentiszteleteket tartottak,* dolgoztak és tanultak; soknak munkája itt külföldön jelent meg! Bátran mondhatom, hogy a magyarság a régi-régi időben *intelligenciáját* képezte a hollandiai egyetemnek!

Sajnálom hogy többszörös kutatásaim dacára nem tudtam találni egy rendszeres kéziratot, mely átlátható képet nyújtana a régi magyarok itteni életéről. Pedig, hogy ilyen volt, bizonyos. Lehet, hogy valaki magával vitte, de kézirat (mint gyűlések vagy más összejövetelek emlékkönyve) nem található. A mit összegyűjtöttem, emlékkönyvekből és az „*album studiosorum*“ alapján adom!

(Folyt. köv.)

Birtha József.

NEKROLOG.

SZARKA BOLDIZSÁR

(1834—1901.)

Szatmári egyházmegyénk nyugalomra lépett esperese, a vetési egyháznak 36 éven át hiv lelképásztora, majdnem 6 évig tartó betegsége után f. hó 7-én d. u. egy órakor jobblétre szenderült. Temetése 9-ikén d. u. 2 órára volt kitűzve, mikorra a szatmári és nagy-bányai egyházmegyék számos lelkésze, a szatmári főgimnázium tanárai és tanulóinak közül igen szép számmal gyülekeztek össze az általánosan tisztelt és kedvelt férfi koporsója körül.

* „A magyar imaház“ (hongaarsche kapel) nem régen ronthatott le, fénykép felvételt róla az irattárban találtam; én helyesen találnám le másolatni és a főiskolának megtartani emlékül. B. J.

A koszorúkkal borított ravatal mellett a gyászos ház udvarán *Mártha József* e. m. tanácsbíró imádkozott s a vetési egyházi énekkar zengett gyászeneket. Majd a templomban *Biki Károly* esperes tartott I. Thess. 2. 9. alapján gyászbeszédet, — a sirnál pedig *Lengyel Sándor* e. m. tanácsbíró bucsuzott el a tisztársak nevében boldogult halottunktól.

Rég temetgetjük már sziveinkben a hosszasan szenvedett, s az utolsó évben már ágyban fekvő barátunkat, tisztársunkat, és most mégis fájdalommal, könnyek között válunk el tőle. Megszoktuk már a gondolatot, hogy válunk kell — és mégis nehéz volt a válás, mert annyi sok kötetlek csatolt bennünket boldogult társunkhoz! . . . rokonság, barátság, hivatás együttműködés annyi gyöngéd szálat szövődtek sziveink köré, hogy ezeket nem téphette szét a halál könnyek nélkül.

Azok számára, akik közelebbről nem ismerték a boldogultat, álljanak itt a következő életrajzi adatok:

Szarka Boldizsár született Tyukodon, Szatmárvármegyében, 1834. ápril. 5-én. Atyja Szarka Bálint népisk. tanító — anyja Osváth Mária volt. Tanulmányait kezdte édes atyja vezetése alatt, de már 8 éves korában Debrecenbe vitte édes atyja classistának. Itt végezte aztán egész iskolai pályáját, 1859. augusztus 5-ikeig. Az 1855—57. isk. években publicus praeceptor, 1857—8-ban contrascriba, 1858/9-ben szenior volt.

Mint ő maga mondta, kisebb korában tüzvéri gyermek volt, úgy hogy egyik tanítója kifakadva mondá neki: megvertelek volna azóta százszor, ha csak egyszer készületlen találatok volna. Eleve sége azonban minden malitia nélküli volt. Tanulótársai és az egész kollégiumi ifjuság között annyira népszerű volt, hogy nem volt olyan iskolai megtiszteltetés, melyet akár a közbizalom adott, akár a tanári kar ruházott valakire, hogy azt ne viselte volna — szeniorsága leteltével a német nyelv elsajátítása végett a szepességi Felkára ment egy félévre, innen 1860. márciusban hat heti bécsi tartózkodása után, míg utlevelét kinyerte, a külföldre, először is a bási egyetemre ment. 1861. elején édes atyja betegágyához kellett haza jönnie, ki nagy betegségéből kigyógyult s mintegy 8 évvel ezelőtt halt meg.

1861. január végén hívták meg segédlelkésznek Békés-Gyulára és Hódmezővásárhelyre egyidőben. Ő H.-m.-vásárhelyt választá s nem bánta meg. Itt szolgált 3 és 1/4 évig, az egykoru tanárokkal barátságban és közszeretben élve. Főnöke Gaál Dániel halálával, haza vágyott szülőföldjébe, szűkebb hazájába s csakugyan 1864. májusban haza jött és káplánja lett az általa mindig nagyon szeretett, akkor porcsalmi lelkész és esperes Kiss Áron püspökünknek. Itt töltötte életének egyik maradandó emlékü évét, mely mint a boldogult kifejezte, újabb meg újabb örömvirágokat termelt neki: főnöke jóakarata egy év múlva a György Lajos halálával megüresedett sz.-németi egyházba rendelte, hol 10 nap múlva már, 1865. pünköst második napján megnyílt előtte az önálló pálya, a vetési egyház meghívásával.

1865. augusztus havában avattatott föl, mint vetési lelkész. Mindjárt a lelkési pálya kezdetén egy erős meghülés folytán betegségbe esett, s épen 100 napig feküdt beteg ágyában. Erős szervezete azonban győzedelmeskedett a betegség fölött. 1868. január 27-én lépett házasságra nagy-paládi lelkész Sárkány Károly leányával Borbálával, és mint mondá: ez volt életében a legszerencsésebb lépése. Neje egy munkás, önfeláldozó, családja boldogításáért élni halni kész, szerető felesége volt, kinek ára felülhaladja a kárbunkulosokat. Nyolc gyermekkel áldotta meg házasságokat az Ur, s négyen

vannak életben, Károly, Lajos, Boldizsár, Mariska, mind születiszelő, hálás jó gyermekek.

Mint lelkész, a vetési egyházban fáradhatatlanul munkálkodott egyháza előhaladásán. Az ódon templomot, tornyot kijavíttatta, orgonát szerzett, a papi lakot lakályosabbá tette, melléképületekkel ellátta, iskolát renováltatta, a néhai Szerdahelyi Pál 739 forint alapítványából egy oly tőkét szaporított, mely ma az ingyen iskola-átvitel költségeit fedezi. Nem volt oly közcél, melyre a vetési egyház és lelkész nagyobb összeget, vagy alapítványt ne adott volna.

Szarka Boldizsár nem közönséges talentuma, akaratereje, szorgalma, egyenes és határozott jelleme nem maradhatott észrevétlenül a tágasabb közélet mezején. Előbb gyámintézeti pénztárnoknak választották meg s itt pontos rendszerető kezelését bizonyítja az az eredmény, hogy midőn a 3 évi ciklus után utódjának a pénztárt átadta, egyetlen fillér hátralék sem maradt utódjára. — 1876-ban tanácsbíróvá választott. 1892. május 17-én 51 szavazattal esperessé. 1895. dec. 13-án, pénteki napon hűdés érte, s ez ellen nem volt orvosság. Hiába minden igyekezet, orvosi tudomány, gondos ápolás — mindinkább vesztette testi erejét, úgy hogy 1896. jul. 25-én kelt bucsu-levelében lemondott esperesi hivataláról. Az egyházmegye a legmelegebb részvét hangján biztosítottta távozni kényszerült buzgó esperesét osztatlan tisztelete s szeretetéről s ennek jeléül tiszteletbeli esperesi címmel tisztelte meg.

Negyedfél évi esperessége alatt fáradhatatlanul dolgozott, hogy az egyházak anyagi és iskolai ügyeit minél magasabb fokra fejlessze. Esperesi pályája nem enyészik el nyomtalanul, megőrzik sikereit évkönyveink, s majd tisztán kidomborodik az, ha a jövő nemzedék kellő távlatból fogja azt áttekinthetni: mi, akik oldala mellett állottunk s vele együtt dolgoztunk, csak annyit láttunk, hogy lázasan dolgozott élünkön, talán mintha érezte volna, hogy kevés ideje van hátra a munkanapból. Vajjon ez a lázas munka nem sietteté-e a közeledő katasztrófát? . . ki tudná megmondani!

Szép pálya volt, csak alkonya borult gyászba. De e pályára visszatekinteni övének vigasztalás, nekünk tanúság. A ki úgy élt, az nem hal meg. Emléke fenmarad egyházunk történetében a jók, a nagyok között. Sirja fölött viraszson az emlékezés s a kegyelet nagy időkn át!

Biki Károly.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A debreceni ev. ref. főiskola** a reformáció emléknapiján 1901. évi október hó 31-én délelőtt 10 órakor a nagytemplomban alkalmi isteniszteletet tart a következő sorrenddel: 1. *Felálló ének*: 37. dicséret 1. verse. 2. *Gyülekezeti közének*: XLVI. zsoltár 1. verse. 3. *A reformáció emlékére*. Palmertől. Előadja: a főiskolai énekkar. 4. *Imádság*. Tartja: Dr. Erdős József theol. akad. tanár. 5. *Luther éneke*. Előadja: a főiskolai énekkar. Ezt követőleg orgonaszó mellett szószékre lép és 6. *Egyházi beszédet* mond: Csiky Lajos, theol. akad. tanár, főisk. lelkész. 7. *Atyánk! előtted* . . . Énekli: a tanítóképzőintézeti énekkar. Szövegét írta: *S. Szabó József*, főgymn. vallástanár. Dallamát szerző: *P. Nagy Zoltán*, tanítóképzőintézeti ének- és zenetanár. 8. *Záró ének*. 170. dicséret 10.

verse. Debreczen, 1901. október 25. *A főiskolai igazgatóság.*

XLVI. zsoltár 1-ső verse.

Az Isten a mi reménységünk,
Midőn reánk tör ellenségünk:
Minden háborúságinkban
Megtart erős hatalmában.
Azért a mi szívünk nem félne,
Ha az egész föld megrendülne,
És a hegyek a tengernek
Közepibe bédülnének.

179. dicséret 10-ik verse.

Dicséret, dicsőség, tisztesség és háláadás,
A szentek Urának legyen örök magasztalás,
Kiben soha nincs megváltozás,
Vagy ígértől elhanyaglás,
Tőle fejünkre szálljon áldás.

— **Csiky Lajos a király előtt.** Tudják lapunk olvasói mindannyian, hogy királyunk ő felsége a debreceni theologiai akadémia ez évi dékánját, Csiky Lajost a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. Az ilyen kitüntetést megszokták a felségnek köszönni, s ezt tette nevezett barátunk is f. hó 21-én a budai királyi palotában. Kértünkre leírta Csiky az ő kihallgatásának egész lefolyását, melyből örömmel olvassuk királyi urunknak a debreceni főiskola iránt való magas érdeklődését. Sajnáljuk, hogy lapunkban egész terjedelmében elírást nem közölhetjük; de közöljük belőle a következőket: „Néhány perc mulva megnyílt előttem a király termének ajtaja s a terem háttérében levő asztal mellől közeledett felém Magyarország királya s magam is mint egy 8 lépésre menvén be az ajtótól, közvetlen közelben királyom előtt állottam, természetesen melyen meghajtván először előtte magamat. És az a daliás alak, feszes tábornoki egyenruhájában, egészséges arcának szelid szemével; jósággal tekintve rám várva, hogy mit mondok. Körülbelül szóról, szóra ezt mondtam: „Alattvalói hódoló alázatossággal jelentem meg Felségednek legmagasabb színe előtt, hogy kifejezzem Felséges Uram, legkegyelmesebb királyunk előtt mélységes köszönetemet azért a nagy kegyelméért, hogy engemet a debreceni ev. ref. főiskola egyszerű theol. tanárat egy véghetetlenül szerény és alázatos munkatéren, a fogházi lelkészkedés terén végzett munkálkodásomért a Ferencz József-rend lovagkeresztjével kitüntetni méltóztatott. Fogadja Felséges Uram! mélységes köszönetemet.“ „Nagyon örülök, — mondá szóról szóra a király hogy önt áldásos munkájáért kitüntethetem. Ön tehát tanár!“ „Igenis Felséges Uram, a debreceni főiskola theol. akadémiáján vagyok tanár.“ „Szép iskola, emlékezem — mondá erre király Urunk.“ „Mi is hálás kegyelettel emlékezünk Felséges Urunknak 10 évvel ezelőtti legmagasabb látogatására, melyet örökké taró emlékül jegyeztünk föl főiskolánk évkönyveibe. És véghetetlenül boldognak tartom magamat, hogy most másodszor állhatok Felségednek legkegyelmesebb színe előtt: először azon látogatása alkalmával a főiskola előtt, hol 3-an fogadtuk Felségedet, és most másodszor, mikor legmagasabb kitüntetésemet megköszönni jöttem Felséged elé.“ „És van-e sok tanuló a debreceni főiskolában?“ — kérdé tovább a Felség. „Főként gymnaziumunkba annyi gyermek jelentkezik a tanévek elején, Felséges Ur, hogy mindig nagyon sokat vissza kell utasítanunk“ volt feleletem. Oly véghetetlenül bizalomra hívólag, oly szelid szeretettel nézett szavaim alatt szemembe a király, hogy szinte csodáltam,

miért nem reszket meg hangom, benső, hálateljes érzelmeim hatása alatt, mikor a fentebbi szavakat bevégeztem, még mindig mintha várt volna tőlem valamit Ő Felsege, nem adta meg elbocsátásom jelét. „Még egyszer köszönöm, Felseges Ur, kitüntetésemet“ — mondtam — ismét meghajtva magamat. „Köszönöm“ — mondta a király is — s azzal könnyed főhajtással elbocsátott maga elől.

— **Az egri hősök szobra.** Gyűjtő-iv küldetett be hozzánk az egri „Dobó-szobor“ költségeire. Mit jelenten ez? Tudja minden igaz magyar felekezeti különbség nélkül. Igaza van a kibocsátott felhívásnak, midőn azt mondja, hogy nincs mása a történelemben annak a küzdelemnek, melynek 350 esztendeje 1902-ben lesz. Voltak hősök, akik inkább meghaltak, hogy sem falaiikat átengedjék; volt várkapitány, a ki egymaga állott ki a kapuja elé százezer ember ellen; volt vezér, a ki elkeseredésében a bizonyos halálba rohant az egész hadával, de hogy ilyen kis sereg, ilyen nagy had ellen a bátorságnak és stratégiai leleményességnek ennyi erejével s utoljára az elszántságnak ilyen martíromságba magasztosuló küzdelmével s a csodák fényében tündöklő sikerével állt ellen egy országpusztító veszedelemnek, erre példa nincs! S most ezeknek a hősöknek az emlékére akarnak szobrot emelni. Az adományokat Egerben elfogadja *Dr. Hibay György* gyógyszerész, mint a szoborbizottság pénztárosa. Az ország különböző részeiből azonban ily cím alatt is lehet küldeni: „*Polgármesteri hivatalnak. Eger.*“ A fővárosi napilapok szintén elfogadják az adományokat s elfogadjuk mi is s rendeltetési helyekre pontosan eljuttatjuk.

— **Kérelem.** Mindazokat, kik a Nagyváradon létesítendő ev. ref. tanítónőképző intézet javára kibocsátott gyűjtőleveket ez ideig vissza nem juttatták: tisztelettel kérjük, hogy a *f. évi december hó 31. napjáig* a nagyvárad ev. ref. egyház főgondnoki hivatalához azokat még abban az esetben is megküldeni méltóztassék, ha e nagy fontosságú célra a gyűjtés nem sikerült volna.

— **Ujabb madonna-visio.** Sokszor megmosolyogjuk a modern spiritisták nekromantiáját s mikor ez ujabb keletű babona ostorozásáról van szó, maga a római katolicizmus támad legerősebben. Mi protestánsok ezt a vallásbölcseleti mozgalmat még eddig alig méltattuk még csak komoly figyelemre is; ellenben a katolikusok pályamunkákkal léptek sorompóba ellene már eddigelé is. Pedig igazok van a spiritista írónak, mikor arra hivatkoznak, hogy több szellemet ők is alig idéznek, mint a római katolikusok. Ime most ismét ujabb madonna-visióról értesítenek bennünket a világlapok. Tudniillik Latium és Toscana környékén Szent Antal és Szent József ijesztgeti a fanatikus lakosságot. Már egész zarándok karavánok özönlenek arra-felé s még szerencsének mondható, hogy a visiót csak éjszaka lehet látni s így az együgyű nép nem kénytelen napi munkáját a látomány kedvéért abbahagyni. Legközelebb egy felvilágosodott uri ember jelent ott meg s egy paraszttól azt kérdezte: „hát hol van a ti Madonnátok?“ „Látja ön ott azt a két pontot, — válaszolt a paraszt, — azok közül az egyik Szent Antal a másik Szent József“. Erre az uri ember a megjelölt bokorhoz lépett (mert a szent férfiak egy fa ágai között szoktak mutatkozni) és a „szent pontok“ egyikét kivágta. „Óh! jaj! kiáltott fel a paraszt ön el van veszve, mert ön Szent Antalt megborotválta!“ És a római katolikus egyház ezt a megtettesült ostobaságot kedvteléssel, szó nélkül

tűri. Pedig láthatja, tapasztalhatja, hogy a legtöbb babona ma is az ő hivei között grasszál; holott a babona a vallásossághoz éppen nem tartozik s ebből már időlen idő előtt még az animizmus és totemizmus korában száműzve volt. Vagy talán nem sokára ebből a visióból is monopolium lesz a papi zsebek hizlalására?

— **A siketnémák lelki gondozása.** Nálunk még a diasporákban tanyákon vagy kertségeken és külsőségeken élő s különben ép szervezetű hivek lelki gondozása se megy valami könnyen s az egyetlenegy *Holdmezővásárhely* kivételével alig van tudomásunk olyan nagyobb egyházközségről, melyekben külön e célra beállított lelkészek állanak szolgálatára szétszórvan élő hiveinknek. Ez aztán az oka és magyarázata annak, hogy p. o. a debreceni ohati pusztákon egyre lesipuskáznak hiveinkre a pápista plébánusok s a nazarénus apostolok. Mindez azonban külföldön másképpen van. Ott a figyelem még azokra is kiterjed, kik rendes körülmények között az ígét nem hallgathatják. Így p. o. éppen most olvassuk, hogy a berlini evangélikus egyházi főhatósághoz Schléziából több rendbeli előterjesztések adtak be a célból, hogy a siketnémák számára megfelelő privát istentiszteletekről gondoskodjanak. És az az egyházi főhatóság, a mint olvassuk, ez indítványokat a legnagyobb előszeretettel tárgyalja s azon tanácskozik, hogy miként lehetne ilyen istentiszteleteket az ország minden részében berendezni? A kérdés nagy valószínűség szerint úgy fog megoldatni, hogy a siketnémák számára *kisebb parókhialis köröket* szervezzenek s azokban rendes e célra betanított lelkészek fogják az ígét az év különböző részeiben hirdetni. E célra hajlandó az egyházi főhatóság az illető köröknek nagyobb pénzsegélyt bocsátani rendelkezésére.

— **Egy kálvinista miniszterelnök Hollandiában.** Professor *Orelli* írja lapjában a „Kirchenfreundban“: „*Dr. Kuyper Ábrahám* az egykori protestáns lelkész egy szabad egyház és egy szabad felekezeti egyetem alapítója, a kormány-elnöki székbe jutott. Született 1837-ben; lelkészi hivatalt viselt egymásután Beestben, Utrechtben és Amsterdamban. Később politikai és egyházi lapokat szerkesztett. Az 1879-ik évben Amsterdamban egy szabad universitást alapított s ennek első rektora lön, tanítván ott a theologiai tudományokat. 1887-ben megteremti a holland szabad egyházat. Energikus s erőteljes egyéniség, tudós s egyszersmind népszónok s a *szigorú kálvinisták* elismert vezére s most ez az orthodox kálvinista theologus ült be a holland miniszterelnöki székbe, kinek befolyása kétségtelenül már csak azért is nagy lesz, mert a hollandus korona ez idő szerint tudvalevőleg egy asszony fejét ékesíti. Különböző pártja, mely magát „antirevolutionar“-nak nevezi, lobogójára jelszavul mindenenek előtt az egyházi liberalizmus elleni harcot írta fel. Érdekes jelenség mindenesetre a hollandus nép életében, hogy egyfelől rajong a politikai szabadságért; másfelől szigoruan vallásos. Ez csak kálvinista népeknél fordulhat elő, másutt sehol.

— **Köszönetnyilvánítás** Tekintetes Muraközy László gyógyszerész ur a kollegiumi tandij-pénztárból részére visszafizetni rendelt 38 k. 20 fillért a közelebről létesített tisztviselői sat. nyugdíj-intézet javára volt szives adományozni. A kezdő évét élő nyugdíj-intézetnél érdekeltek részéről a nemes adományért hálás köszönetemet fejezem ki. Rózsa Sándor egyh. kerületi és kollégiumi pénztárnok.

Szerkesztői üzenet.

F. B. Mezőtur. Lehetőleg óhajod szerint fogok eljárni. — **S. J. S. Ujlak.** Nagy sajnálatomra nem használhatom; elkésett — **Sz. L. Vértes.** A jövő számban adom. A mi a másik dolgot illeti, az illető lapszámokkal nem rendelkezvén, e tekintetben semmit sem tehetek. — **H. B. Sárospatak.** Már ebből a számból lemaradt; de a jövő számban közlését megkezdem.

Tartalom-jegyzék: A reformáció emléknapiján. Csiky Lajos. — **Tárca:** Halottak napján. ifj. Szabó János. — **Adatok,** a berettyó-szent-mártoni ev. ref. egyház történetéből. Kiss Antal — **Levél Csermőből.** Vadas Gyula. — **Közéletünk:** Az ev. ref. és ág ev. templomok alapkövetétele Hertelendyfalván. Tomka Károly. — **Lelkészeiktatás** Kémeren. Rózsa Sándor. — **Irodalom.** — **Külföld:** Hollandia és Magyarország. Birtha József. — **Nekrológ:** Szarka Boldizsár. Biki Károly — **Különfélék.**

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Pályásat.

A bihari egyházmegyében a *furtai ev. ref. lelkészi állomásra*, melynek javadalma: pénz — termény — föld és váltáság járadékokban: 2039 koronára van értékelve s így az egyházmegyében II-od osztályu, — pályázat hirdetik. A felszerelt kérvények, a f. évi november 17-dikéig, a bihari ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalá-

hoz Nagykerekiben (Posta hely) adhatók be. Az állomás a választás megerősítése után, azonnal elfoglalandó.

Kiss Áron
püspök.

Pályásat.

A debreceni ev. reform. főiskola gazdasági tanácsa pályázatot hirdet a főiskola oratóriumában felállítandó új orgonára. Ez orgona az elfogadott tervezet szerint 14 toló és 7 mellék változatot foglal magában, két manuállal és pedállal. Mindkét manuáll hangterjedelme $C-g$; a pedálé 30 hang, $C-f$ -ig. A sipok összes száma 818, melyek közül 453 fém, 365 pedig fasip,

Az orgonarészletes leírása megtekinthető az ev. reform. tanítóképző intézet igazgatóságánál Debrecenben. Elkészítendő az orgona legkésőbb 1902. évi szeptember hó 1-ére.

Felhivatnak a pályázni szándékozók, hogy ajánlataikat 1901. évi nov. hó 15-ig a főiskolai gazdasági tanács jegyzőjéhez nyujtsák be:

Debrecen 1901. Okt. 22.

*A debreceni ev. ref. főiskola
gazdasági tanácsa.*

Hazánkban

a szolid cég mintaképeül jelölik meg *Neumann M.* Magyarország legnagyobb és legrégebb férfi, fiu és gyermek ruha telepét. Ezen 55 év óta fennálló üzlet már megalapítása után a legjobb hírnévre tett szert, melyet azzal érdemelt ki, hogy ritka lelkiismeretes és pontos kiszolgálásban részesítette vevőit. Különös figyelme arra irányult, hogy csak jó minőségű árut használt és ezeket a legjobb munkásokkal dolgoztatta fel. Az árak tekintetében az ország legnagyobb forgalmu ruha telepe, mint ma is — ugy mindenkor a legolcsóbb volt. A hűvös idők beálltával a szülőknek egyedüli gondját a gyermekek kiruházása képezi. A meleg ruha éppen ugy szükséges az egészség fentartására, mint a táplálék. A meghülésből eredő betegségek gyakran utját állják az egészséges fejlődésnek. A férfiaktól pedig a társadalom megköveteli, hogy tisztességesen ruházkodjanak. Debreczen és vidéke közönségének alkalma van ruha szükségletét a legelső forrásból olcsón beszerezni, mert *Neumann M. cégnek* nagy raktára van *Debreczenben, Piacutca 49. szám alatt.* A környék sőt távoli városokból is tömegesen keresik fel *Neumann M.* ruhatelepét.

Főüzlet: Budapest, Múzeum-körut.

Raktárak:

Arad,	Kassa,	Pozsony,	Temesvár,
Kolozsvár,	Nagyvárad,	Pécs	stb.